

Castrenianumin
toimitteita

12

Vienan runonlaulajia ja tietäjiä

Aatu Kurosen (1907), Petri Lesosen (1908)

ja Iivo Marttisen (1908) muistiinpanot.

Julkaissut ja selityksin varustanut Helmi Virtaranta

Helsinki
1975

Castrenianumin
toimitteita

12

Vienan runonlaulajia ja tietäjiä

Aatu Kurosen (1907), Petri Lesosen (1908)

ja Iivo Marttisen (1908) muistiinpanot.

Julkaissut ja selityksin varustanut Helmi Virtaranta

Helsinki
1975

Kuvataitto
URPO HUHTANEN

ISBN 951-45-0646-4

Vammala 1975. Vammalan Kirjapaino Oy. Offset.

Julkaisijan alkusanat

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistossa on vuosisatamme ensimmäiseltä kymmeneltä kolme Vienan runonlaulajia ja tietäjiä esittelevää käsikirjoitusta; niiden varaan tietomme näistä merkkihenkilöistä suurelta osalta perustuvat. Laajimmat ovat Petri Lesosen ja Iivo Marttisen - kahden syntyperäisen vienankarjalaisen - kynästä lähteneet. Suppeampi on opettaja Aatu Kurosen kirjoittama, hyvin arvokas sekin, sillä siinä on uutta tietoa Latvajärven mainiosta Miihkali Arhippaisesta. Nämä käsikirjoitukset olivat A.R. Niemelle tärkeä lähde "Vienan läänin runonlaulajat ja tietäjät" -teokseen (ilm. 1921), joka kuuluu liitteenä hänen toimittamiinsa Vienan läänin runoihin. Kurosen, Lesosen ja Marttisen käsikirjoituksia on hyödynnetty myöhemminkin, esim. Martti Haavio teoksessaan "Viimeiset runonlaulajat" (ilm. 1943, II korjattu painos 1948) ja Pertti Virtaranta kirjassaan "Polku sammui" (1972).

Käsikirjoituksen julkaiseminen tuli mahdolliseksi siten, että Karjalan Sivistysseura päätti lähestyvän 70-vuotisjuhlansa merkeissä maksaa sen painatuksesta aiheutuvat kustannukset. Tästä lämmin kiitos Sivistysseuran johdolle!

Käsikirjoitukset on julkaistu alkuperäisessä asussaan. Vain jokin ilmeinen kirjoitusvirhe on oikaistu, muutama välimerkki lisätty, w korvattu v:llä, yhdysmerkkinä joskus esiintyvä = muutettu -:ksi, ja affrikaatan merkinnän kirjavuus on tasoitettu vienalaismurteiden mukaiseksi (esim. metššä, yks. gen. metššän). Alleviivaukset ovat asianomaisen kirjoittajan. Koska käsikirjoituksissa on sanoja ja sanontoja, jotka karjalan kieleen tottumattomalle voivat jäädä käsittämättömiksi, olen loppuun liittännyt pienen sanaluettelon selityksineen.

Helsingissä 24. heinäkuuta 1975

Helmi Virtaranta

AATU KUROSEN KÄSIKIRJOITUS

Kuopiossa 14.7. 1875 syntynyt kansakoulunopettaja Aatu Kuronen teki kesällä 1907 rajantakaiseen Pohjois-Karjalaan matkan, jota hän on kuvailnut "Keski-Suomi" ja "Tampereen Sanomat" -lehdissä julkaisemissaan matkakertomuksissa. Vuokkiniemessä ja Latvajärvessä hän keräsi tietoja Miihkali Arhippaisesta ja kirjoitti niiden pohjalta elämäkerran, jonka sitten lähetti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle. Mainittu kirjoitus on painettu harvinaisessa "Karjalaisten syyslehti" -nimisessä julkaisussa (10.10. 1907 s. 22 - 25) ja osa siitä, "Miihkali Perttusen naimakirja", lehdessä "Karjalan kävijä" (1909 s. 20). Lienee paikallaan julkaista tämä tärkeitä tietoja sisältävä kirjoitus uudelleen ja juuri siinä muodossa kuin se on SKS:n arkistossa.

Opettaja Kurosesta mainitsen, että hän Jyväskylän seminaarista valmistuttuaan toimi ensin opettajana Kuusamossa (1896 - 1898), sitten Lemillä (1899 - 1901), Pylkönmäellä (1901 - 1905), Saarijärvellä (1905 - 1912), Heinolassa (1912 - 1915) ja vihdoin Nastolassa (1915 - 1916), jossa hän kuoli jo 15.9. 1916.

Muutamia piirteitä
Vienan-Karjalaisesta
runolaulajasta

Miikkali Perttusesta
=====

Kokoili Aatu Kuronen

Pytkönmäki 13 p. syysk. 1907

Miihakali Perttunen

(Mihael Arhipoff Perttueff)

Samoillessani tänä kesänä veljien vieraana tuolla Väinön purren veistämöllä Vienan-Karjalassa, jouduin matkoillani m.m. Vuokkiniemen ja Latvajärven kyliin. Kun liikuin näin Arhipan laulajasuvun elospaikoilla halusin saada tietoja Miihakali Perttusesta, Kalevalan laulajan Arhipan pojasta.

Ensiksi tahdoin tietää Miihakalin synnyin vuoden semminkin kun en minä ollut ennen havainnut kenenkään voineen hänen synnyinvuottansa määrätä. Sitä varten sunnuntaina viime kesäk. 16. p:nä menin Vuokkiniemen kirkkoon jos mahdollista saada kirkonkirjoista muistoni Miihakalin synnyinvuoden. Miksi en tässä tarkoituksessa kääntynyt Latvajärven kirkossa löytyvään arkistoon, sillä Miihakali syntyi ja suku elää kuten tietty Latvajärvessä, oli siihen synnä se, että nykyinen Latvajärven kylä kirkkoneen on lohkaistu Vuokkiniemestä ja niinmuodoin Latvajärven asukkaita koskevat vanhimmat kirkonkirjat ovat säilytettävänä Vuokkiniemen kirkossa eikä Latvajärven nykyisessä kirkossa niitä säilytetä.

Kun ennemmin olin saanut tietää, että Miihakalin olisi pitänyt vanhojen ihmisten muiston mukaan syntyä noin 1805 eli 1806 vuosina, etsin näiden vuosien kirkonkirjoista tietoja tästä seikasta. Niitä en kumminkaan löytänyt, vaikka kirkonkirjat mainituilta vuosilta olivat tallessa ja hyvin säilyneet. Katselin myös kirkonkirjat syntyneistä seuraavilta vuosilta pitkän matkaa luullen niistä haluamani vuoden löytää, mutta mitään tietoja en saanut.

Vaikka Vuokkiniemen vanhimmat kirkonkirjat alkavat vuodelta 1777 ei vuosilta 1813, 1814 ja 1815 löytynyt mitään kirkonkirjoja syntyneistä, vaan ovat tältä ajalta kirjat hävinneet. Kun en siis kirkonkirjoista löytänytkään Miihakalin synnyinvuotta, vaikka ne tarkoin katselin, ryhdyin toisella tavalla synnyinvuottansa hakemaan, kun ei niistä kirkonkirjoista, joihin syntyneet merkitään, kuten näytti tehdyn, ollut Miihakalista mitään mainittu.

Silloin onnistuin löytämään kirkon arkistosta kirjan nimeltä: Духовная роспись vuodelta 1845, Arkangelin konsistorion laatiman, johon hengelliseen kirjoitukseen merkitään niiden nimet, jotka

käyvät ehtoollisella ja tekevät rippinsä. Myös tähän kirjaan eri sarakkeeseen oli merkitty ikä, joka henkilöllä silloin on, kun hän ehtoollisella käy. Niinpä nyt tässä kirjassa vuodelta 1845 oli merkitty: "Mihail Arhipoff", on käynyt "herran ehtoollisella ja tehnyt synnintunnustuksensa" ja sarakkeessa "ikä" oli luku 30. Siis tänä vuotena 1845 oli Miihkali 30 vuoden vanha. Kun nyt vuodesta 1845 vähennetään 30, jää 1815.

Tähän en kumminkaan vielä tyytynyt, vaan aloin etsiä muita mahdollisesti löytyviä "Духовная роспись" kirjoja ja löysinkin taas samallaisen vuodelta 1847. Tämän kirjan sarakkeessa "ikä" oli Mihail Arhipoff käynyt ripillä 32 vuoden vanhana ja kun taas vähennämme vuodesta 1847 pois 32 jää 1815. Kuten siis nämä kaksi kirjaa todistavat, on Miihkali Perttunen syntynyt v. 1815.

Kun tämä "hengellisten kirjoitusten" johto viittasi selvästi vuoteen 1815, niin hauskuuden vuoksi koitin vielä etsiä muita "Духовная роспись" kirjoituksia ja löysin vielä kolmannen vuodelta 1857. Tänä vuonna oli Miihkali 42 vuoden vanha, jonka "ikä" sারেke osoitti, kun kävi herran ehtoollisella maaliskuun isona paastona. Taas vähentämällä iän vuodesta 1857 jää synnyin vuosi 1815.

Sarakkeessa "muistutuksia", oli Miihkalin kohdalla v. 1857, "ei ollut 2 vuoteen käynyt Herran Ehtoollisella, eikä 5 vuoteen tehnyt synnintunnustustaan".

Vuotena 1845 taas "muistutuksia" sarakkeessa oli samasta syystä muistutus, kun ei näet Miihkali ollut käynyt ripillä, eikä tehnyt synnintunnustusta. - Miihkali oli vanhauskolainen (staroveri). Nyt oli Miihkali ollut 6 vuotta herran Ehtoollisella käymättä eikä myöskään 6 vuoteen ollut syntejään tunnustanut.

Miihkali oli naimisissa Fofana Savinovan tytär Belagian kanssa.

Muutamasta kirkonkirjasta, johon merkitään ne, jotka avioliittoon menevät, suomensin seuraavan naima kirjan eli kuulutuksiin pano kirjan, jossa tarkoin Miihkalin ja Belagian aikomus avioliittoon menostaan esitetään:

"Hänen Keisariil. Majesteettinsa käskystä ja Arkangelin ja Holmogoran piispan Georgian siunauksesta Keminkihlakunnan Vuokkiniemen piirissä toimittivat kirkonpalvelijat tarkoituksessa halukkaina mennä naimisiin ja tuli ilmi seuraavaa.

1. sulhanen Latvajärven kylän talonpoika Mihail Arhipoff Kreik:

katol. uskoa;

2. morsian Saarijärven kylän edesmenneen talonpojan Fofana Savinovan tytär Belagia. Kreik.katol.uskoa;

3. naimisikä on laillinen: sulhanen 22 vuotta ja morsian 20 vuotta ja molemmat tervemieliset (täysimieliset = в здравом уме!);

4. lihallista sukulaisuutta heidän välillään ei ole, joka kiertäisi kirkonlain mukaisen naimisen;

5. sulhanen on naimaton ja morsian neitsyt;

6. avioliittoon menevät oman tahtonsa mukaan eikä pakosta ja tätä varten on heillä henkilöt todistamassa nim. talonpoika Vuokkinien kylästä Anisim Semanoff ja Latvajärvenkylästä Matvei Arhipoff ja Saarijärvenkylästä Petri Foufanoff;

7. kolminkertaisen kuulutuksen jonka on ilmoittanut määrätysissä kirkossa 1840 elokuun 15, 16, 18 päivinä; estettä tähän avioliittoon ei ole minkään laista ilmoitettu;

8. todistusta varten esteenpoistamiseksi tässä avioliitossa näytävät allaolevat puumerkit;

9. Tähän avioliittoon merkityt henkilöt ovat esittäneet käyttää vihkimisen yllämainitussa kirkossa 18 p:nä elokuuta lain mukaisella ajalla seurakunnan läsnäollessa.

10. että kaikki mitä on esitetty edellä sekä sulhasesta, että morsiamesta ovat tosia, joita vahvistavat omalla allekirjoituksellaan he itse, niin myös todistajatkin sillä ehdolla, että jos tulee vääräksi niin allekirjoittaneet tulevat syytteen alaiseksi kirkonsääntöjen mukaan hengellisessä ja maallisessa oikeudessa.

Tähän tarkastukseen allekirjoituksen sijaan kirjoituksen taitamattomina panevat todistajat oma kätisen puumerkin. Matvei Arhipoff ja Petri Foufanoff pyytävät, että Anisim Lipkin allekirjoittaisi heidän edestään. - Tarkastus tehtiin. Kirkkoherra Andrejeff ja lukkari Vasili Vtoroj.

Miikkalin syntymä-vuoden kuukaudesta ja päivästä en onnistunut minä saamaan tietoa; josko tuota muutoin tiedetäänkään. Jos oletamme kuten Vienan-Karjalassa on tapana, että pojalle annetaan nimensä tai niiden päivien mukaan, jotka synnyinpäivälle sattuvat, niin Miikkali olisi syntynyt lokakuun 1 p. ja marraskuun 8 p. tienoissa

tai marraskuun 22 p:nä.

Miikkali kuoli syyskuun 3 päivänä 1899 ja haudattiin saman kuun 6 päivänä. Nämä tiedot ovat Latvajärven kirkonkirjoista. Kuoleman aiheuttajaksi on merkitty "vanhuuden tähden".

Miikkali ensin asui Latvajärven kirkonkylällä, jossa hänellä oli talo. Mutta kun tämä talo paloi ja joutui kylän yhteiseksi rakensi hänen poikansa Petri talon Latvajärven saareen, aivan lähelle kirkonkylää ja tällä saarella kuoli Miikkael poikansa tupaan.

Miikkalilla oli kuusi lasta: Ossippa (Joosef) elää pikkukauppi-
aana Pietarin ympäristöllä. Petri on mainitulla Latvajärven saarel-
la talollisena. Huotari on vävynä Pakkaman vaarassa Kivijärvellä.
Tytär Outi on naimisissa Nihvon Ontolla. Tatjana on kuollut ja
Muaria on naimisissa Latvajärvellä Alasen Vaselilla.

Terveenä ollessaan miehuutensa päivinä muokkaili Miikkali nahkoja ja ompeli kyläläisille turkkija. Koskaan ei hän käynyt kaupalla eikä laukkuja kantanut. Yhden kerran elämässään teki hän matkan Ouluun. Silloinkaan ei hän liikkunut omilla asioillaan ja niiden vuoksi, vaan oli soutumiehenä Parva Jaakolla, kun tämä kävi jauhון ostolla Oulussa. Miikkali ei maistellut viinaa, vaan oli raitis. Yhden ainoan kerran hän joi kahvia ja silloinkin yhden kupin tuolla jauhון osto matkalla. Utterasti hän kalasteli Lapukkajärvellä ja Lapukalla hän ensin lauloi. Miikkalilla oli itsellään koko nuotta. Kooltaan oli Miikkali pieni mies ja ruumiiltaan heikko.

Tässä Latvajärven saarella nimeltä Suursaari asui Miikkali poikansa luona. Ensin oli Petri ollut 6-vuotta Miikkalin kanssa kirkonkylässä, mutta 11 vuotta sitten tuli saareen.

Loppu ikänsä kokonaista 38 vuotta oli Miikkali sokeana. Silmiä rupesi ensin pakottamaan. Silmiin tuli "jää". Ensin meni näkö vasemmasta silmästä, joka vuoti kokonaan pois. Vasemman silmän vuotua kesti vuoden ajan ja kun vasen silmä oli ensin mennyt, tuli toisena syksynä toinen silmä sokeaksi.

Kun Petri-poika oli perin köyhä mies, ei tullut mitään puuhatuksi saada parempaa hoitoa Miikkalille; ei ollut varoja siihen ja niin täytyi Miikkalin sokeanakin ollessaan käydä leipäänsä hankkimassa elääkseen. Niinpä jauhoi kylissä käsikivillä rukiita ja ohria. Väliin huonon vuoden sattuessa jauhoi hän petäjän kuorta. Palkakseen sai jauheita. Mutta pyörittäessään käsikiviä lauleli vielä

Miihkali ja mielellään toiset kuuntelivat. Ahkera oli Miihkali sokeanakin ollessaan. Vielä nytkin hän muokkaili nahkoja, hakkaili havuja, kutoi harva verkkoja ja kiskoi pärettä.

Vähitellen kuitenkin riutui ruumis. Kuolemansa edellisellä kesänä kävi Miihkalin voimat niin huonoksi, että ei enää liikkumaan pääsyt. Miniänsä Outi, Petrin vaimo kantoi Miihkalia saunaan, sillä kylpeä halusi Miihkali utterasti. Kylpy vaikutti niin, että saunan perästä tuntui "olo paremmalta".

Kun Miihkali kävi niin huonoksi, että ei enää voitu saunaan kantaa eikä niin utterasti saunaan lämmittää kun Miihkali halusi, niin silloin kylvettiin tuvassa. Toinen pani lämpöistä vettä Miihkalin selkään ja toinen lämpimällä vastalla kylvetti selkää. Miihkali luuli olevansa saunassa ja sanoi: "älkää panko äijä löylyä!"

Kun Miihkalin voimat kävi niin huonoksi, että kuolema näytti pian lopun tekevän, arvelivat kyläläiset, että Miihkali, joka lauloi "neljää luatua Väinämöisestä" ja "paljo Lemminkäisestä" ja siten teki "riähkää" syntiä hyvin paljon, laulaa kuolin hetkellään kaikki laulunsa ja kun vielä pelättiin tätä kohtausta, joka "hengen lähdöllä" sattuisi, oli uteliaisuus suuri nähdä tämän ennustuksen toteutuvan, mutta siinäpä kiusaajat erehtyivät. "Rauhallisesti, niin kuin unehen nukkui ilta myöhällä." "Moniahan kerran nyökäytti päättään." Se oli Miihkalin loppu.

Kun Suursaaresta, Petrin talosta vähän matkaa soudetaan Huuhtisaaren ohi on Kalmosaareissa Latvajärven hautausmaa. Kun rannasta 45 askeletta kuljin kalmistoa tulin Miihkalin haudalle. Kuusten ja koivujen keskellä on aukko metsässä ja siinä hautakumpu. Hautakummun eroittaa selvästi vielä, sillä se on sen verran ylempänä, olevasta maasta. Hautakumpu on sammalien peitossa. Kummulla kukkii mustikat ja puolukat. Pari lautaa on ollut haudan peitteenä. Nyt ovat laudat lahonneet ja sammal niitä peittää. Kummulla on puuristi, jota kattaa jyrkästi laudat. Vielä riippuu ristissä neljä nauhaa, mitkä ovat aikoinaan olleet valkoiset. Kummun reunalla on sammalen peitossa vanha reen aisa, jolla Miihkalin jäännökset rannasta haetaan kannettiin. Miihkalin oikealla puolella on Belagian kumpu. Miihkalin haudan ristissä on Miihkalin puumerkki leikattu: X. Siinä laulajan muistot!

Miihkalin miniä Mari, Huotarin vaimo antoi 5:lle akalle 15 kopek-

kaa kullekin, että akat "itettiin". Ja niin 5 "akkaa" itki Miihkalin haudalla kun laulaja Miihkali Perttunen kätkettiin tuonne sadun ja laulelon maan, Karjalan poveen.

Niinikään antoi Mari 50 kopekkaa kirstuntekijöille ja niitä oli kolme miestä.

Kun Suomal. Kirjallisuuden seura antoi elämisen apua Miihkalille, jota apua ei kuitenkaan keskeytyksen tähden - kuten kerrottiin - tullut parina vuotena, lauloi siitä Miihkali kiitollisena runon, jossa toivoo "Helsingin herroille" kaikkea hyvää.

Runo kuuluu:

- Venähellä veikko syntyi
Poika kasvoi Karjalassa,
Pitäjässä Vuokkiniemen
Latvajärvestä kotoisin,
Pieni mies Perttulasta.
Se lauloi hyvästi laulut
Virret oikein osasi
Helsingin herroille hyvälle
Kuultamoilla kultasilla;
Helsingin hyvät herrat
Tuot' on tuuma tuumoaa
Tuumoaa tuhat on miestä
Sanovi satoa monta;
Laittoipa lahjat laulajalle
Sanomat sanansepälle.

- Sokia ajatteloo
Illoin aamuin arveloo

Kerran keskipäivälläkin:
- Auttoa hyvä Jumala
Helsingin herroja hyviä.
Varjele vakainen luoja
Kaitse kaunoinen Jumala.
Soti pellon sorrannossa
Noissa tappu tanterissa
Miesten miekkojen nenissä
- Kaitse kaunoinen Jumala
Kapehista vaino varsan
Jott' ei heitä lyyjy löis
Rautapalli paiskoais.
Antoa hyvä Jumala
Helsingin herrojen hyvien
Juosta laivat lastinensa
Kohti porvarin kotia
Kauppamiehen kartanolle.

Tämän runon saneli Mari Perttunen Huotarin vaimo, Miihkalin miniä.

Ainoa jäännös Miihkalin maallisesta omaisuudesta, joka oli vielä jällellä, oli vaskinen kaksi osainen, jumalan kuva ikona, jonka edessä Miihkali "moli". Tämän ikonon lahjoitti minulle Petri.

Aatu Kuronen.

PETRI LESOSEN KÄSIKIRJOITUS

Käsikirjoitus koostuu kahdesta lähetyksestä, jotka Petri Lesonen (silloin Lesojeff) lähetti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran sihteerille A.R. Niemelle 30.6. ja 6.7. 1908. Jälkimmäisen erän lähete-
tekirjeessä P.L. sanoo: "Lähetän runolaulajain elämäkertoja, loput pian lähetän. Vuonnisen runolaulajain elämäkertoja ehkä täydentävät Daria Afanasjeff ja Daria Bogdanoff Uhtualla". Kolmatta lähetystä SKS:aan ei kuitenkaan ole tullut, ja kirjeessä mainittu Vuonnista koskevien elämäkertatietojen täydennys ei nähtävästi myöskään toteutunut.

Petri Lesosen kesällä 1908 tekemän keruumatkan pääpiirteet selviävät edempänä julkaistusta livo Marttisen matkakertomuksesta.

- Petri eli Petter Lesonen oli syntynyt 1871 Kivijärvessä, oli ensin kauppiana Loimaalla, valmistui Sortavalan seminaarista kansakoulunopettajaksi 1899, toimi opettajana ensin Impilahdella, sitten Uhtualla (1906 - 1908) ja lopuksi jälleen Impilahdella. Hän kuoli nuorena, jo vuonna 1910.

Vihtori Lesosie syntynyt 1850 paikoilla Venehjärven kylässä, Vuokkiniemen pitäjästä. Vihtorin isä, Matti, oli ahkera runojen laulaja, joita iltapuhteina pärevalkean ääressä verkkoa kutuossa lauleli lapsilleen ja illan istujille, jotka Matin luoksi kokoontuivat pitkinä talvi-iltoina kenellä verkon kuvonta mukana, kenellä sukan neulonta tai kuosali värttinöineen. Siinä he arvoituksia arvoittelivat, satuja kertoelivat ja runoja laulelivat. Vihtorin äiti oli Suomesta, Meri-Karvialta kotosin. Matti Suomessa kaupoilla kuleksiessaan tutustui neitoon ja koppasi hänet korjahansa ja toi pieneen, kauriiseen Venehjärven kylään. Vihtori on saanut sekä tyynet että tuulet soutaa leipä huolissa. Suurina hallavuosina (kun suuria halla- tai nälkävuosia mainitaan, niin tarkotetaan vuosia 1865 ja 1866) Matti oli pakotettu jättämään koti lieteensä ja matkustamaan koko perheensä kanssa pään elolle Vienen meren rannalle. Vihtori oli silloin 15 vuoden vanha; hän kävi kolmena kesänä merellä "Ryssän rannalla" kalan pyynnissä. Suurta palkkaa Vihtorille ei maksettu kalan pyyn., mutta elihän siellä pää ja kerjätä leipä-palaa ei tarvinnut. (Suurina hallavuosina melkein koko Vienen Karjala oli kerjuulla Sungun seuduilla ja Vienenmeren rannoilla. Moni teki työtä leipänsä edestä - ruuvistaan, joten työmiehen palkat eivät voineet olla suuria.)

Kun aika oli tullut paremmaksi, niin Matti perheineen palasi rakkaaseen kotikyläänsä, Venehjärvelle, mutta kotiliesi oli kylmä, kotonona ei edes ollut "savun pitäjiä". Mutta nyt oli Matilla vankka Vihtori apunaan, joka kävi ahkerasti rappeutunutta talouttaan parantamaan, peltotilkkuja sulaillemaan. Venehjärvessä pelto huonosti palkitsee kyntäjän vaivan, halla usein vierailee ohra pelloilla, jonka tähden leivän lisää täytyy hankkia muualta. Talvisin Vihtori alkoi käydä Suomessa kiertokaupoilla, kuleksien talosta taloon raskas laukku selässä. Kun lähes parikymmentä vuotta sitten V. Karjalassa alkoivat tukkiliikkeet, niin Vihtori heitti kiertokaupan ja kymmenisen vuotta oli tukin vedossa. Viime aikoina taas Vihtori on käynyt Suomessa kiertokaupoilla ja sieltä häntä parhaallaan armas kotiväki odottaa. Vihtori on hyvä ja ahkera metsämies oravia, lintuja ja muuta metsän riistaa hän on kontittain kantanut kotiinsa, ompa kymmenkunta karhuakin kaatanut.

Outokka, Vihtorin ukko, oli aikanaan Venehjärven suurimpia tietäjiä. Hänen luonaan kävi paljon kansaa apua hakemassa ja itsekin Outokka kävi ulkokylissä tietohuismatkoilla, josta hänellä oli jonkunmoinen tulo. Kerran Vuonnisen kylässä eräs tyttö oli muun väen kanssa metsä niityllä heinän teossa. Metsästä yhtä äkkiä ilmestyi kaksi isoa miestä vastaisella joen rannalla, joki oli 10 sylvän levyinen. Toinen miehistä yhdellä harppauksella astui joen poikki ja suuntasi askeleensa tyttöä kohti, joka oli vähän loitompana muusta väestä. Tyttö kovasti peljästy, kaatui tainnoksissa maahan ja tuli niin kipiäksi, että oli henkeä heittämäisillään. Silloin kutsuttiin Outokka Vuonniseen tytön luoksi. Outokka meni, kävi metsässä tapahtuma paikalla, telmi halteissaan ja sitten kylvetti tyttöä saunassa. Tyttö tuossa paikassa pareni kuin ois siivellä pyyhältänyt.

Sokea Hoto syntynyt Venehjärvessä noin 1840 paikoilla, vielä elää. Kolmivuotisesta asti Hoto on ollut sokeana; armopaloilla hän on elättänyt itseään koko ikänsä. Sellaisia töitä Hoto teki, kuten riihen puintia, sukan tikuttamista, kudontaa ja värttinällä kehräämistä, mutta tulo on ollut näistä aivan mitätön. Kylää on Hoto kiertänyt armo palaa kerjäten.

Varahvontta Lesosie kuoli Venehjärvellä 1902, ikää hänellä oli viidettäkymmentä vuotta. Avioliitosta Varahvontalla oli yksi tyttö, pientä maatilkkuaan hän hoiti leväperäisesti ja köyhyys hänen perheestään ei milloinkaan hävinnyt. Joskus Varahvontta kävi Kemissä, Vienan meren rannalla työn ansiolla; luonteeltaan hän oli kiivaanlainen, mutta leikkiä laskeva mies (leikkisä - suutkiliekas). Poikamiehenä Varahvontta oli kylän kisoissa parhaimpija tanssimiehiä ja usein lauleli uusia suomalaisia lauluja heleällä äänellään.

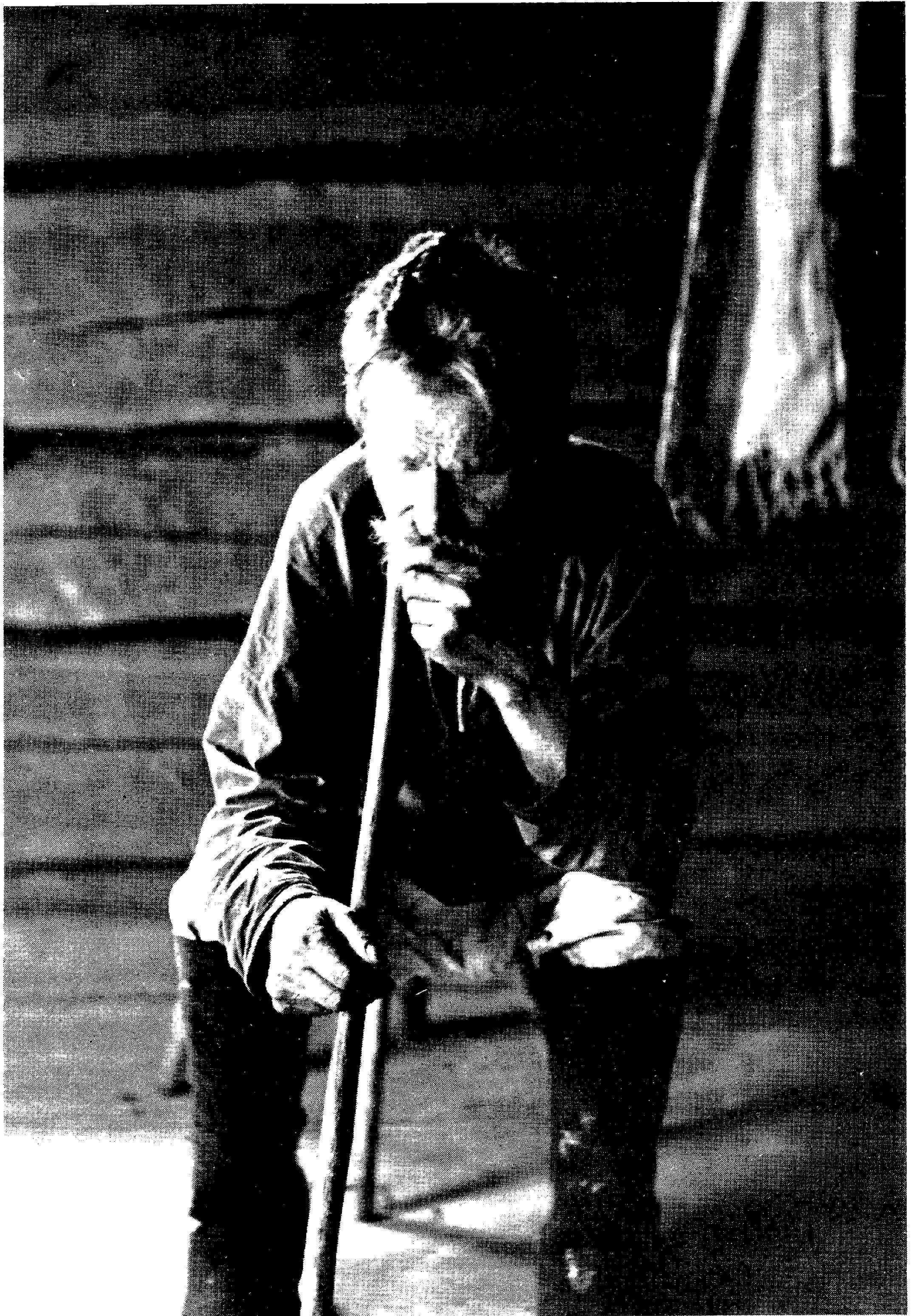
Oksenttei Lesosie, Vihtorin setä, kuollut Venehjärvessä noin 1887 paikoilla lähes 80 v. ijässä. Oksentteilla oli avioliitosta 3 poikaa ja 2 tyttöä, hän oli kova tietäjä ja luja tietohuisissaan, oli usein patvaskoina. Tietäjän ammatista Oksentteilla oli sievonnen sivu tulo. Pientä maatalaansa Oksenttei hoiti ahkeruudella, mutta köyhyys hänen pirttisessään oli alituisena vieraana. Kalas-

taja ja metsästäjä Oksenttei oli taitava ja ahkera, kymmenkunta poroa aina talvessa ampui ja Oksenttei oli monen karhun tapossa osallisena. Suomessa Oksenttei kuleksi lampaan nahan muokkoannassa¹ ja turkin ompelussa veljensä Onuhrien kanssa. Luonteeltaan Oksenttei oli kiivas eikä liijoin riitaakaan välttänyt. Kerran veljensä Martin kanssa riitaantui Oksenttei ja piteli veljeänsä kova kourasesti, niin että Matti makasi sairaana muutaman ajan. Silloin Matti kääntyi tietäjä Hökkä Petrin puoleen, joka potilaan pian paransikin. Sitten molemmat tietäjät Oksenttei ja Hökkä Petri koettelivat toisiaan tietohuisillaan, mutta eihän siitä mitään tullut, molemmat jäivät terveeksi.

Onuhrie Lesosie, Oksenttein veli, kuoli 1890 noin seitsemänkymmenen vanhana. Samoja elinkeinoja harjoitti kuin veljensä Oksenttei; tietäjä Onuhrie oli vähäpätöinen eikä patvaskoinakaan usein ollut. Petäjäisen leivän syönti siihen aikaan oli aivan yleinen ja hyvinäkin vuosina selvän leivän syönti katsottiin suorastaan talon haaskaukseksi.

Ontippaini Loasari Lesosie Venehjärvellä kuoli 80 v. vanhana 1875 paikoilla. Loasari oli ahkera kalastaja ja varsinkin onkimies taitava. Usein hän talvellakin istui avannon reunalla ja tuon tuostakin Loasari sieppasi hyppivän kalan avannosta. Sitten taas oli uusi sättä - syötti - onkeen pantava, sylkäsi sättään ja lausui: otas onki, nieles niekla, koppoa kovera rauta, miun on siimani siilie, miun on maimani - syöttini - makie; mennös mustana mereh, nouses moalle valkosena. Loasarin isä, Ontippa, oli hyvä metsästäjä, karhun ja porojen tappaja, mutta Loasari ei ollut isänsä vertainen. Joskus Loasari kävi Suomen puolella turkin ompelussa ja lampaan nahan muokkoannassa. Köyhänlainen eläjä oli Loasari ja nälkä häntä usein ahdisteli. Perhe elämä hänellä ei ollut onnellinen vaimonsa siveettömän elämän tähden, joka muutoin on Vienan Karjalassa outo ja harvinainen ilmiö.

1 Lampaan nahan muokkaaminen, valmistaminen pehmittäminen ja turkin ompelu näkyy ennen muinoin Vienan karjalaisilla olleen yleinen ammatti, jota he ovat harjoittaneet Suomen puolella Ouluun ja Iisalmeen asti.

*Latvajärven tšasouna. –
Valok. I. K. Inha 1894.
Museovirasto.*

*Miihkali Perttunen oli
vanhauskoinen; sen tähden
hän aterioi erikseen ja
omista astioistaan.
Latvajärvi. – Valok.
I. K. Inha 1894. Suomalaisen
Kirjallisuuden Seura.*

*Ed. sivulla Miihkali
Perttunen. Latvajärvi. –
Valok. I. K. Inha 1894.
Suomalaisen Kirjallisuuden
Seura.*

*Miikkali Perttunen asui viimeksi poikansa Petrin talossa
Latvajärven Saarella. – Valok. S. Paulaharju 1910.
Museovirasto.*

*Varahvontto Lesosen
asunto. Venejärvi.
– Valok. I. K. Inha
1894. Suomalaisen
Kirjallisuuden
Seura.*

*Varahvontto Lesonen.
Venejärvi. – Valok.
I. K. Inha 1894.
Suomalaisen
Kirjallisuuden
Seura.*

Loasarien vaimosta Paraskasta on sanottava, että hän oli epäsi-
veellinen nainen ja siten saattoi monta pahuutta ja eripuraisuutta
Venejärven perheisiin.

Hökkä Petri, Miitrein poika, kuoli Venejärvellä 1880 v. paikoil-
la lähes 90 vuoden iässä; vanhana Petriltä silmät heikkoni ja lo-
pulta hän oli aivan umpi sokea. Petri oli kylänsä parhaimpia elä-
jiä, usein hänellä oli 10 lehmää ja 2 hevosta. Huuhan roanta oli
siihen aikaan Vienan Karjalassa yleinen ja Petri oli kova kaskan
kaataja, taitava ja ahkera metsästäjä ja kalastaja. Hökkä Petrin
talosta ei milloinkaan leipä eikä särvin loppunut, vaan oli aina
Hökkälässä vieraan vara. Petrillä oli 6 tyttöä ja yksi poika, livä-
na, joka nytkin on tunnettu tietäjä. Petrin isä, Miitrei, oli ollut
kova tietäjä ja poika ei ollut isäänsä pahempi. Petri kävi usein
ulkokylissäkin sekä tietäjinä että patvaskoina, jolloin sattui aina
kiistoja virkaveljiensä kanssa tietohuisista. Tietäjät usein, var-
sinkin jos sattuvat viinasta toisella kymmenellä, kerskailevat tie-
tohuisillaan ja koittavat mahtisanoilla toisijansa vahingoittaa
eikä Petrikään näitä kinastuksia tahtonut välttää. Luonteeltaan
Petri oli kiivas kuten ainakin tietäjän tuli olla, iso kooltaan ja
kaunis mies. Puvun suhteen ennen muinoin hyvinä aikoina ei ko-
reiltu: kotikutoista yksipiistä piikkaa paita, takki ja housut ja
tuohilötöt jalassa, se oli entisen karjalaisen arkipuku, pyhinä
sama kangas jollakin värillä värjättyä ja nahka kengät jalassa.

Vasken leski kuoli 1907 Ponkalahdessa korkeassa iässä, jo oli
alun toisella vuosisadalla. Vasken leski oli hyvä eläjä ikänsä,
taitava talon emäntä. Hänellä oli yksi lapsi, jonka luona hän eli.
Vasken leski oli tietäjä ja poapoloina oli usein.

Lukkani Huotari kuoli Ponkalahdessa 1890 paikoilla yli 80 vuoden
vanhana. Huotari eli maanviljelyksellä ja hänen talonsa oli aina
hyvässä kunnossa. Kalastaja hän oli ahkera eikä hänen aitastaan
milloinkaan kala loppunut. Huotari kävi simpsukan - simpukan -
pyynnissä Pisson joella. Simpsukat Huotari möi joko kotonaan kaup-
pioille tahi vei itse kaupunkeihin.

Ontreini Tomenttei Valtosie syntynyt Luvajärven kylässä ja kuoli kotikylässään v. 1900 lähes kahdeksan kymmenen vanhana. Kun hänen isä kuoli, niin pieni Tomenttei äitinsä kanssa oli pakotettu menemään piän elolle Sungun¹ puoleen. Siellä Tomenttei oppi luku- ja kirjoitustaidon, joka taito hänellä sitten oli sangen suuresta merkityksestä. Ennen muinoin melkein kaikki Vienan Karjalassa olivat starovieroja; nykyään tuo uskonnollinen lahkokunta on supistunut hyvin vähiin ja pian se näkyy häviävän itsestään. Tuo staroviera Vienan Karjalassa on siinä, että sen tunnustajat eivät syö muitten mierolaisten, oikeauskoisten kanssa samoista astioista eivätkä kumartele samoilta Jumalan kuville, ei ainakaan yhtäaikaan muitten kanssa, eivätkä tahdo olla missään tekemisissä papin kanssa. Starovierat ahkerasti paastoavat ja kumartelevat pyhille kuville. Heillä on omat pappinsa, jona voi olla kirjan taitamatonkin.

Kun Tomenttei oli kirjemies, niin hän tuli starovierojen papiksi, pokoaji - ripitti - heitä, risti - kasto - lapsia ja oli johtomiehenä starovierojen kokouksissa - yhteisissä rukouksissa. Muutoinkin Tomenttei oli kylänsä kirjuri, joka sisältyikin siihen, että jos joku kirjeen sai tahi lähetti kaupoilla olevalle miehelleen, niin Tomenttein apua siinä tarvittiin. Tomenttei oli 4 pojan ja 4 tytön isä, kaksi kertaa hän oli naimisissa. Jälkimmäisen vaimon kanssa Tomenttei eli 10 vuotta eikä ollut ventsässä - vihittynä. Tämä näyttää meistä kummalliselta, epäkristilliseltä, mutta kun me tiedämme, että Vienan Karjalassa uskonto ei ole voinut syventyä kansan sisimpiin, vaan se on jäänyt pinnalla, se on rajoittunut ulkonaisiin muotoihin, niin meidän ei tarvitse ollenkaan oudoksua, jos me tapamme Vienan Karjalassa parikuntia, jotka eivät ole olleet vihillä.² Vienan Karjalassa kun häät pidetään omien tapojensa mukaan, niin vihkiminen on sivu asia.

Kun Tomenttei oli mieheksi kasvanut, niin hänen talostaan köyhyys loppui, hän oli kylänsä parhaimpia eläjiä. Tomenttei oli kova kaskan kaataja, ahkera pellon kyntäjä ja taitava kalastaja. Hän harjoitti seltin kauppaa, joita hän osti Vienan mereltä, möi koti-

1 Sunku Äänisjärven rannalla.

2 Ja varsinkin starovierat, jotka halveksivat valtiokirkkoa pappeineen. Nykyään on aivan poikkeus tapaus, jos parikunta ei ole ollut vihillä.

seudullaan ja vei aina Kuopioon asti.

Homan Lari Luvajärvellä vielä elää, hän jo on iäkäs mies seitsemännellä kymmenellä. Lari on tietäjä ja pat'vaska. Kaupoilla hän on kuleksinut Pietarin ympäristöllä ja joskus Suomessakin. Lari on noin tuossa eläjä, oikieh sopiu, s.o. huononpuoleinen eläjä.

Homan Ol'ona staroviera, kuollut 1902. Ol'ona oli pienestä asti sokea, eli ensin isänsä sitten veljensä luona, sittemmin meni startsoihin ja siellä kuoli. Startsat on eräs uskonlahkokunta, joka Vienan Karjalaan ilmestyi noin parikymmentä vuotta sitten ja varsinkin Luvajärveen ja sen lähitteellä sai tyyssijansa. Startsat vihaavat pappeja, kaikkeja virkamiehiä, rahaa ja passeja pitävät perkeleen sinetteinä. Startsat pakenevat pois kylästä metsiin, aikansa kuluttavat rukouksissa, paastoavat ankarasti ja itsensä kiduttaminen kuuluu heidän ohjelmaan. Karjalassa tämä uskon lahko on saanut vähän kannattajia.

Sirgeini Homa oli Luvajärven eläjä, kuollut noin 1860 paikoilla, staroviera hän oli. Suuri Homa oli tietäjä ja usein käytiin häneltä apua hakemassa. Kerran Homa riitaantui veljensä livanan kera siijan (kalan) pyynti paikasta. Homa pani kivun livanaan, mutta kun sitten livana kävi metsässä, noitui, nousi halteihinsa (noitu, telmi ja ki-roili vihoissaan) ja lähetti kivun takasin itsehensä Homaan. Siitäpä kun Homan vatsasta roassallutti, niin veitsellä suuta avattiin ja siten maitoa suuhun kaadettiin ja eikä ennen parantunut, kuin Homa nöyrtyi veljensä edessä ja pyysi häneltä anteeksi. Homa oli runojen laulaja ja usein lauleli ulkomuistista runojaan verkkoa kutoissa. Homa oli kylänsä parhaimpia eläjiä, kova kaskan kaataja, ahkera kalan pyytäjä. Kirjaniekka¹ Homa oli ja starssinana, kunnan esimiehenä ja muissa pitäjäänsä luottamustoimissa.

Ull'assieni Ol'lo staroviera, kuollut Luvajärvessä 1870 paikoilla. Köyhämäini eläjä hän oli. Usein Ol'lo oli humalassa, jolloin hän lauleli mielellään, laski leikkiä ja sai sukkeluuksillaan läsnä-

1 Kirjaniekalla tahi kirjamiehellä ymmärretään sitä, kun osasi lukea ja vähän kirjoittaakin.

olijat nauramaan, kisapirtissä pajatti (lauleli venäläissekaisia lauluja) kisaväelle. Sungun puolella Oll'o kävi piän elolla lastensa ja vaimonsa kanssa.

Toarie, Tomenttein tyttö, Homan naini, syntynyt Luvajärvessä noin 1830 paikoilla, vielä elää, staroviera. Tyttönä Toarie kisapirtissä oli hyvä pajattaja ja harvoin hän lautsalla jäi istumaan kisa-aikana. Toarie oli hyvä häävirsien laulaja (ei itettäjä), vanhemmalla iällä usein ollut puapoloina. Toarie oli 3 pojan ja 1 tytön äiti, lapsia kasvattaissa hän oli toisinaan pakotettu leipähuolissa lähtemään piän elolle Sungun puoleen. Toarien mies, Homa, meni startsoihin ja siellä kuoli. Toarie nyt elää poikansa Jeremien luona.

Malkkoni Ohvana syntynyt Luvajärvessä, staroviera, pari kertaa ollut naimisissa. Kerran Ohvana oli niityllä selkosessa (kaukana metsässä) kokonaisen netälin - viikon. Sillä aikaa taloutta hoitamaan jäänyt tyttö oli valinnut lemmittynsä ja mennyt miehollaan myötäjäisineen, pritoaneineen, vei kaikki talon kapistukset mukanaan. Kyllä Ohvana kovasti ällistyi niityltä palattuaan tyttönsä käytöstä, mutta eihän sillä mitään auttanut. Tyttö meni ja isän jätti. Kerran Ohvana meni Veneähelle piän elolle ja sinne kuoli. Ohvanan poika, Huotari, on isänsä paikalla ja on hyvä eläjä.

Iro, Marken naini, syntynyt Akonlahdessa, staroviera, meni miehollaan Luvajärven Markelle. Iro oli 12 lapsen äiti, mutta kun Marken talossa ei ollut lapsi lykkyä (onnia), niin kaikki lapset kuolivat paitsi yhtä, jonka Iro synnytti "ulkopuolella seiniä", se on Iro meni lasta synnyttämään pois kotoaan. Iro oli luonteeltaan hiljainen, hyvä, hänen ei milloinkaan kuultu naapureilleen pahaa sanaa sanovan. Iro kävi kylässä ani harvoin, ettei tarvitseisi liikoja paissa seplätteä (puhua lörpötellä), ettei reähkeä tulisi. Iro kuoli noin 1885 paikoilla jo elähtäneenä ihmisenä.

Varvana, Teppisen Petrin sisär, syntyi, kasvoi ja kuoli Vuokkiniemellä vanhana tyttöinä v. 1886 paikoilla 60 vanhana. Varvana köyhänä eli ikänsä ja kun vanhana ei jaksanut työtä tehdä, niin Varvana

elättelihe armopaloilla.

Teppini Petri syntynyt ja elänyt Vuokkiniemellä, kuoli noin 1885 paikoilla 70 v. vanhana. Petri oli tunnettu suureksi valehtelijaksi ja itsensä kehujaksi. Metsämies hän oli hyvä ja paljon poroja tappoi, mutta omien sanojensa mukaan hän teki tavattomia; Petri taisi viimein uskoa omia valehuksiaan. Kerrankin hän oli tavannut ison poro karjan, Petri poroja takaa ajamaan. Suksikeli oli hyvä, myötä mäessä laski poro karjaan ja siinä keihäällä kahen puolen sekä oikeaan että vasempaan iski poroja suuren joukon ja loput parisen kymmentä poroa ahdisti pienelle lammille, jossa hän sekä pyssyllä että keihäällä surmasi koko poro karjan. Karhujakin kehu Petri paljon kaataneen ja monta kertaa olleensa karhun kanssa painisilla. Vanhana Petri tuli sokeaksi ja elätti itseään armopaloilla, mutta silloinkin hän ei valehtelematta malttanut olla. Kun iltasilla leipäpalojen edestä kumarteli pyhien kuvien edessä helminauha kädessä, niin yhden helmen sijasta Petri siirsi kolme - neljä - ja enemmänkin helmeä, että pääsisi nopeammin helminauhan ympäri. Petri oli suuri tietäjä ja oli usein pat'vaskoina. Jos joku ei sattunut Petriä ottamaan pat'vaskaksi, niin sitä sulhasta ja sulhaskansaa hän koitti rikkoa, s.o. tietohuisillaan pilata, tehdä sairaaksi. Viinaan menevä mies Teppini Petri oli, ja silloin hän oli riidan haluinen ja tappelija.

Iivanaini Omosu staroviera kuollut Niskajärvessä 1885 v. paikoilla 80 vuoden vanhana. Omosu oli kasken kaataja, pellon kyntäjä ja kalastaja. Turkin ompelussa ja hotehien (lampaan nahkain) muokkoannassa Suomen puolella Omosu kävi. Hän oli kaksi kertaa naimisissa, mutta jälkimmäisen vaimonsa kanssa vihillä ei käynyt. Omosun paikalla nykyään eletään leivässä.

Iivanaini Ossippa staroviera, kuoli Niskajärvellä lähes 80 vuoden vanhana 1890 paikoilla. Kasken poltto, pellon kyntö, metsästyks ja kalastus olivat Ossipan pää elinkeinoja. Turkin ompelussa ja hotehien muokkoannassa Ossippa kuleksi veljensä Omosun kanssa. Ossippa oli kiivas luontoinen mies, piteli kovissa kourissa talon väkensä. Hän oli todella talossansa isäntä eikä ollut hyvä toisin

väittää kuin hän ajatteli. Ossipan paikalla nykyään eletään leivässä. Omossun ja Ossipan suku on siirtynyt Niskajärvelle Jyvälahdesta.

Sakkuni Petri kuollut Latvajärvellä 1908 korkeassa iässä 93 vuoden vanhana. Lapsena hän elätti itseään armopaloilla, mutta kun Petri kasvoi mieheksi, niin Sakkusessa varallisuus parani. Petri ahkerasti kalasteli Lapukan järvellä, sieltä hän kantoi isoja konttija suuria kaloja. Sakkuni Petri oli taitava kaupan tekijä ja ahkerasti kuleksi kiertokaupoilla.

Varvana, Jouhkon naini, syntynyt Latvajärvellä, vielä elää ja on lähes 70 vuoden vanha. Talouttaan hän on hyvin hoitanut. Varvana on hyvä luontoinen siivo ihminen. Varvanalla on 3 poikaa ja 2 tyttöä.

Jyrkini Huotari Perttusia syntynyt Latvajärvellä noin 1820 paikoilla ja kuoli v. 1902. Huotarin esivanhemmat siirtyivät Latvajärvelle Oulun joen tienoilta. Vanhat kertovat, että jostakin teosta entiset Perttuset karkasivat tänne rajan taakse. Kalastus, metsästyks ja kasken poltto olivat heidän elinkeinonsa, vihdoin Perttuset alkoivat kuokkia peltoa Latvajärven rannalla ja niin he siihen asettuivat asumaan. Huotari oli iso, vankka rakenteinen mies, ulkonäöltään kylän komeimpija poikija. Luonteeltaan Huotari oli iloinen ja ystävällinen, viina päissään ehkä kiivaskin, mutta perheensä keskuudessa rakastettu perheen isä. Jyrkisellä Huotarilla oli 4 poikaa ja 4 tyttöä. Suurina hallavuosina Huotari oli pakotettu lähtemään 2 pojan ja 1 tytön kanssa leipä huolissa Sungun puoleen päin elolle. Vaikeata oli tehdä, että lähteä pienten lasten kanssa taivaltaamaan kohti maita tietämättömiä, mutta köyhyys oli maassa ja nälkä vatsaa väänteli. Mutta kun talvi oli kulunut ja ajat näyttivät parantuvan, Huotari kevättälvella palasi rakkaaseen kotiinsa Latvajärvelle. Köyhyys kuitenkin vielä ahdisteli Huotarie, leipää ei ollut mistä pöydälle tuoda, mutta Huotari ei antautunut epätoivoon. Hän jo hankikelillä lähti yhden pojan ja tytön kanssa kalastamaan metsäjärviin, jossa oli kaloja runsaammin ja metsässä lintuja paremmin. Ruokana heillä oli kala, suola, metsän riista ja männyn kuori; jauhoja oli ainoastaan muutomia nauvoja, että saivat rokkaa keittää. Kun lapset Huotarilla olivat kasvaneet, suuret halla vuo-

det ohi menneet, niin varallisuus muuttui parempaan päin.

Huotari kävi Suomen puolella turkin ompelussa ja lampaan nahan muokkoannassa; harjoitti hän myöskin kiertokauppaa, mutta siinä hänelle usein sattui vahinkoja: vallesmanni otti aina Huotarilta reppun ja hänestä tuli silloin köyhä mies. Maanviljelys, kalastus ja metsästykselliset olivat Huotarin pääelinkeinot. Kolmattakymmentä karhua Huotari tappoi ja karhun peijaisia pidettiin juhlallisesti, jolloin juotiin ja laulettiin karhun kunniaksi. 80 vuotisena ukkona Huotari palasi metsästä kalastusmatkoilta, iso kalakontti selässä. Illalla hän tunsu pahoin vointia ja seuraavana aamuna Huotari jo oli muuttanut manan majoille. Sen verran hän oli ikänhänsä sairastanut.

Moissein Kusma Ahosie on yli 70 vuoden vanha. Kusma ei ole sanottavasti missään käynyt, vaan on eleillyt Latvajärvellä. Kalastuksella, metsästyksellä, nuorempana kasken poltolla, mutta sittemmin pellon kynnoillä Kusma on elättänyt perhettään; köyhyys on ahdistellut Kusmaa alituisesti. Nykyään hän elää vaimonsa kanssa sadan vuoden vanhassa pienessä pirttisessä, joka on pönkitetty seipäillä sekä sisältä että ulkoa, ettei katto sortuisi vanhusten päälle. Kusman lapset, joita on 3 poikaa ja 2 tyttöä, ovat jättäneet vanhempansa omin neuvoin elämään. Kusma vielä nytkin käytetty tietäjä, ja kaipa siitä tietäjän ammatista hänelle on jonkunmoista tuloa. Patvaskoina Kusma on usein ollut ja sille parille, jonka Kusma parnee yhteen, ei pitäisi mitään pahaa pahan suovain ihmisten puolelta tulla; sillä Kusma on luja tietohuisissaan.

Jyrkini Riiko Perttusia kuollut Latvajärvellä noin 1898 paikoilla elähtäneenä miehenä. Riiko oli Latvajärven ahkerampia ja taitavimpia kalastajia; hän se oli aina, joka ensimmäisen kalakotin keväällä Latvajärvelle kantoi. Maanviljelyksen oheella Riiko nuoruudesta asti kuleksi Suomessa kiertokaupoilla. Sattui joskus, että vallesmanni ahdisteli Riikon reppua, mutta kun Riiko oli vanha ja riskimies, niin aina hänen onnistui päästä kypälämäkeen - metsään - ja siten pelastaa tavaransa.

Moissein Pankro, Ahosie, (Mikitän poika) syntynyt Latvajärvellä. Hän oleskeli parhaan ikänsä Suomessa ja oli tunnettu hyväksi lampaan

nahkan muokkoajaksi. Noin v. 1885 paikoilla Pankro hävisi Suomeen ja eikä hänestä tiedetä, missä hän oikeastaan viimeset aikansa eleli. Jotkut arvelevat, että taisivat Pankron viinaveikot tappaa. Pankro oli hyvin viinaan menevä mies ja juovuksissa laulun haluinen. Muuta rikkautta Pankrolla ei ollut, kuin raudat, joilla hän lampaan nahkoja pehmitteli. Pankro eleli päivästä päivään, järkenään söi ja joi mitä tienasi.

Ik'nattaini Iivana Karhusie syntynyt Latvajärvellä ja kuoli kaupamatkoillaan Jokikylässä, Ristijärven pitäjää, Oulun lääniä. Ikänsä Ik'nattaini Iivana kuleksi kaupolla milloin Suomessa milloin Pietarin ympäristöllä, mutta kesiksi hän aina tuli kotiin kiireempinä töitä tekemään.

Rot'ka, Piminän poika kuollut Latvajärvellä noin 1884 paikoilla yli 70 vuoden vanhana. Köyhä eläjä hän ikänsä oli, joskus kävi Veneähellä - Sungun seuduilla - savun kirjoituksessa - kerjuulla -. Suutarin ammattia Rot'ka myöskin harjoitti, mutta jokapäiväiseksi suutariksi häntä mainitaan. Rot'kalla oli eräs paha virka takanaan. Kerran hän lehmikarjasta varasti härän, jonka hän sitten siellä metsässä tuohiropposessa keitti ja pisteli poskeensa. Noin pahaan tekoon kuitenkin Rot'kan lienee nälkä pakoittanut.

Lukki, Iivanaisen Ik'natan leski, vielä elää, jo on yli 90 vuoden vanha. Leskenä Lukki jo on ollut kauan aikaa. Nykyään Lukki elää minjansa luona, joka myöskin on leski ja joka elättää lapsiaan ja anoppimuoriaan kerjuulla, kuleksien talvisin Suomessa. Lukki on taitava häävirsien itettäjä. Ollen leskenä, lapsia kasvattaissa hänen on täytynyt käydä savuja kirjoittamassa (kerjuulla) Veneähellä (arvattavasti Vienan meren ja Sungun seutuvilla).

Spiireini Moissei, Ahosie, kuollut Latvajärvellä 1885 paikoilla korkeassa iässä. Hän oli pat'vaska ja suuri tietäjä. Kerran tapahtui, että Poavilaini Kauro vuotti tyttärensä sulhasiksi Teppanaista Jouhkoa, joka kuitenkin ei mennyt Kauron taloon sulhasiksi, vaan menikin toiseen paikkaan. Tästäkö Kauro siäntyi - vihastui -. Tuli Jouhkon hääpäivä. Kauro varoitti väkensä, kiersi raudalla

kotinsa, luki lukuja lujija, syntysanoja syvijä ja meni Jouhkon häihin. Siellä Kauro kutsui Jouhkon pihalle, tarjosi sulhaselle viinaa pullostansa. Jouhkolla kävi ylen läylemäksi ja hän pian kovasti sairastui. Spiireini Moissei kutsuttiin tietäjäksi. Moissei meni, nousi luonto, kävi karvalle, telmi halteissaan ja kylveteli hyväsiestä Jouhkoa ja tuosta paikasta (yhtäkkiä - pian) Jouhko tuli terveheksi. Moissei oli kova huuhan (kasken) raataja ja leivässä käsin eläjä, mutta hänen pojissaan polvi muuttui, suku surkastui alemma. Moissein paikalla eletään nykyään köyhäsesti.

Kossi Petrin akka, Tomma syntynyt Vuonnisessa, kuollut Kossissa (Latvajärven kylää) noin 1878 paikoilla yli 70 v. vanhana. Köyhänä eleli Tomma ikänsä. Moneen paikkaan Petri Tommansa kanssa koitti perustaa talon paikkaa kuten Ilvesvoaraan ja Törsömöllä, Kivijärven kylää, mutta ei heillä missään ollut lykkyö (onnea). Savujen kirjoituksessa Tomma sai usein kävellä Veneähellä päin. Luonteeltaan Tomma oli hyvä, kooltaan pieni, staroviera. Kirkkoon Tomma taisi käydä vaan yhden kerran, jolloin pappi hänet liitti Petrin kanssa yhdessä elämään. Tietäjänä häntä ei mainita, mitä sielä vähän lienee sattunut tsohmoamah. Tomma oli 5 lapsen äiti.

Spiire Ahosie kuollut noin 1865 vuoden paikoilla korkeassa ijässä. Spiire oli ensimmäisiä tupakan polttajia Latvajärvellä, kaikki tuota suuvutusta [pitänee olla: savutusta] kummaksuen katseli. Mies panee törtön suuhunsa, sitten imee, imee ja vihdoin tuprahuttaa savuo suustaan; kyllä hän ei ollut oikea rissitty henki (kristitty ihminen). Maitoa Spiire söi pyhät sekä aret, ei piitannut mistään, sempätähden hän lienee vanhoilla päivällään niin paljon sairastellutkin. Spiire oli huuhan roataja. Nuoruudessaan hän eli hyvin, mutta sittemmin hänet köyhyys tapasi.

Kuikka livana Lesosie kuoli Venäjällä, jonne hänet herrat veivät. Senkö tähden lienee livana Venäjälle viety, kun hänen isänsä oli sotamies ja siihen aikaan sotapalvelus kesti kauan aikaa.

Perttuni Miihkali, Arhipan poika kuoli v. 1899 Latvajärvellä, Saaren talossa poikansa Pekon ja minjansa Outin luona yli 90 vuoden

vanhana. Perttusen suku on Latvajärvelle tullut Oulun läänin, Kii-
 mingin pitäjästä.¹ Tästä yhdestä Perttusesta polveutuu puoli Lat-
 vajärven kylää ja ompa jokunen perhe samoja Perttusia Kivijärven
 kylässäkin. Kooltaan Miihkali oli helpponi, s.o. pienen puoleinen,
 vaalea verinen, hyvä luontoinen, hilpeämielinen eikä aivan puhelie-
 kaskaan. Kiroilevan hänen ei milloinkaan kuultu. Jos joskus Miih-
 kali vihastui, joka harvoin tapahtui, oli yksi närkästyksen merkki
 sanat "hui prot". Varsinkin vanhemmalla iäjällään Miihkali oli Ju-
 malaa pelkääväinen viettäen aikansa alituisesti rukouksissa. Min-
 jansa Outi, joka oli Miihkalin kuolin vuoteen ääressä, kuuli appe
 ukoltaan "Herra, pelasta minua syntistä". Teetä M. ei milloinkaan
 maistanut, kahvia hän oli yhden kupin Oulussa käydessään juonut;
 ripakko vedeksi M. oli kahvin sanonut. Miihkali meni naimisiin
 Saarijärven² Palagan kanssa. Miihkali kerran sattumalta näki tule-
 vaa Palagaansa, pian sen jälkeen oli häät ja sittemmin oli vihkiäiset
 Vuokkiniemen kirkossa. Kalastamaan Miihkali oli ahkera; Lapukan
 järvestä hän pyysi siikaa ja muuta kalaa syksyt ja keväät useampia
 viikkoja kerrallaan ja paljon hän sieltä aina kaloja toi. Suomessa
 Miihkali talvisin kuleksi turkin ompelussa ja lampaan nahan muok-
 koannassa. Pienijä peltotilkkujaan hän ahkerasti kyntää aherteli,
 mutta köyhyys M. usein tapasi lapsijoukkoa kasvattaissa; Miihkali
 oli 7 lapsen isä. Mutta kun pojat Miihkalilla olivat mieheksi vart-
 tuneet, niin hänen ei enään tarvinnut leivän puutetta nähdä. Pat'-
 vaskana M. oli, mutta ei mikään kuuluisa. Sokeana M. oli 38 vuotta,
 jolloin hän alkoi yhä enemmän muistella isältään Arhipalta kuulemi-
 aan runoja, joita hän lauleli aikansa kuluksi lastensa lapsia tuudi-
 tellessa. Sokeana ollessaan M. kävi ympäri kylää käsikivellä jauhoa
 jauhomassa, köyhyys lienee hänet noin raskaaseen työhön pakottanut.
 Usovammat Miihkalin lapsista nykyään elävät leivässä.

1 Kats. edellä Oulun joen tienoilta.

2 Saarijärvi kylä Kontokin pitäjässä.

Arhippaisen Miihkalin poika, Pekko¹ Perttusia syntynyt Latvajärvellä v. 1848, vielä elää. Pekko on valkea verinen, sievän näköinen mies, kooltaan helpponi. Pekko on isälleen vastakohta kahveen juonnissa ja, kuten kaikki tietäjät, viinaa pitää maistaa että luonto paremmin nousisi ja hänen emäntänsä, Outi, joka on kaunis, miellyttävän näköinen, lihavanlainen, ei ole malttanut olla "samovuaraa" ostamatta, jota tulee käytännössä pitää. Pekolla ei ole ollut yhtään lasta; nyt hänellä on naisissa oleva ottopoika. Pekko on kotipaikaltaan muuttanut lähellä olevalle saarelle, jossa hän on kaikki peltonsa ahosta kuokkinut. Nuorempana Pekko on kauppoilla kuleksinut Viipurin ja Turun lääneissä ja Pietarin ympäristöllä, mutta kauppa Pekkoa ei ole miellyttänyt, vaan hän mieluummin tekee maantöitä. Pekko on tietäjä ja pat'vaska. Kerran Pekko paransi erään nuoren miehen, joka oli häissään (häitä viettäissään) rikottu ja pari viikkoa läsi - sairasti - henkeä heittämisillään. Pekko lämmitytti saunan, sai uuden vastan, nosti luontonsa, ja vei sairaan saunaan ja kylvetti potilasta: "Mistä on pulma puuttununna, taikie tapahtununna, kivistäkö, kannostako, vuorestako, vuarastako; vain olet vienosta vejestä tahi kuolleen koista, kalmalaisen kainalosta. Ollet sie vienosta vejestä, vejen liivahan vejäte, tahi mäne kuolleen kotih kalmalaisen kainaloh. Kovat on kokolla koprat, miula on kolmie kovemmat; kauheat katonehella, miula on kolmie kovemmat, kahta mointa kauheammat, joilla konnan kopristelen, ihosta ihmisen tuoman, ison tuoman ruumihista. Tulkohot tulini oinas, kerikkähät kierävillä, syömäh kylän kiroja, kylän noita nokkomah. Tuo hiijestä hyvä hevoni, jolla ajat Pohjolah, siellä on luutonta lihoa, piätöntä veen kaloa, syyvä mejän nälkähisen, haukata halun alaisen. Mäne sinne kunne käsken, pimeähän Pohjolah, tarkkah Tapiolah, siellä on muutkin murha miehet, ikuiset pahan tekijät." Tämän löylytyksen jälkeen sairas pian parani.

Erään Vasselein Pekko piästi kirolaista ja metsän nenästä. Tuo Vasselei iltapäivällä metsästä palasi kotiinsa. Hän yhtäkkie kuuli metsästä humauksen ja tuossa paikassa Vasselei sairastui ettei ollut kotiin piästä, huito käsillään, puri kieltään ja väanteli itseään.

1 Pekon elämäkerran kirjotin sentähden, kun hän on nykyään kylänsä tietäjä ja pat'vaska.

Pekko sattumalta meni Vasselein luoksi ja Pekollekos kävi karvalle, nousi luonnolle. Pekko suuttui kovasti, hyppäsi istualtaan ja sieppasi Vasselein, retuutti häntä, repi häneltä vaatteet palasiksi, siinä ei säästetty sairasta. Pekko asetti sairaan maate ja itse hän kävi sairaan viereen, että jos mitä yöllä tapahtuisi. Vasselei näki yöllä horroksissa ollessaan unissaan, kun tuli naishenkilö, joka Vasselein rikkoi, ja kurkisti yli pöydän, mutta ei uskaltanut mitään Vasseleille tehdä, kun Pekko oli vieressä. Vasselei kuitenkin parani vaan puolittain ja talvella hän kävi Hätämaassa¹ tietäjän luona, jossa Vasseleille sanottiin, että sama mies, joka kesälläkin paransi, parantaa. Vasselei tuli kotiin ja Pekko hänet paransi aivan terveeksi, jällellä näet oli vielä metšän nenä.

Kysäsin Pekolta, että uskooko hän itsekin tietoloihinsa? Pekko puoli ikäänkuin loukkaantuneena vastasi, että jos luonnon saapi nostetuksi ja sairaan vähäsen säikäytetyksi ja oikein panee parhaansa, niin kyllä sairas paranee tahi sitte se on kuolemaksi. Pekko luetteli joukon tapauksia, joita hän oli parantanut.

Vuonnisen kylä

Homani Ohvo kuollut noin 40 vuotta sitten korkeassa iässä. Ohvo oli tietäjä ja pat'vaska. Hänen taloonsa kävi pahan väki (pirut). Kerrankin he tulivat, pitivät pahaa elämää, kaatoivat jauhovakkaset orsilta, yksi mellakka oli pirtissä. Mutta kun Ohvo ja hänen vaimonsa Matro² ottivat oikein lujilla, niin kyllä pahan väki lakkasi käymästä. Ohvo oli metsästäjä, kalastaja, kasken kaataja ja pellon kyntäjä. Ikänsä hän eli hyvin.

Ohvon naini Matro oli tietäjä, tenhosa akka. Hän kuoli korkeassa iässä noin 40 vuotta sitten.

Ontreini Vasselei kuollut Vuonnisessa 1870 paikoilla korkeassa iässä; hän oli tietäjä. Tietohuisillaan Ontreini Vasselei teki pahaa naapureilleen. Kerrankin pilasi kalalykyn naapuriltaan

1 Hätämaa - Oulun lääniä.

2 Matro myöskin oli tietäjä.

Miinalta siten, että pani kuolleen lohen Miinan järvessä olevaan verkkoon. Miinalla siitä asti oli huono kala lykky - onni. Kuolemansa edellä Vasselei tuli oman tunnon vaivoihin, tunnusti rikoksensa ja pyysi Miinalta anteeksi, jonka Vasselei saikin. Vasselei eli leivässä ikänsä. Hän oli kasken kaataja, pellon kyntäjä ja kalastaja.

Ontreini Jyrki, Vasselein veli kuollut 1880 paikoilla vanhana miehenä. Hän oli hyvä eläjä, Piiterie - Pietarie - myöten kävi. Jyrki osteli metsäeläinten nahkoja, joita hän Pietariin ja Sunguun vei kaupaksi ja joista tavaraa toi myötäväksi. Suomessa Jyrki harjoitti kiertokauppaa.

Jyrin ja Vasselein isä kuollut aikoja sitten, tietäjä hän on ollut, staroviera kuten Karjalassa kaikki ennen olivat.

Malanie, Prokkosen livanan naini kuollut 1906 yli 60 vuoden vanhana. Hän jäi nuorena leskeksi, mutta toisiin naimisiin hän ei enään mennyt, vaikka olisi siihen ollut tilaisuutta. Malanie oli hyvä häävirsien laulaja ja itettäjä, josta hänellä oli pientä tuloa, käytettiinpä häntä ulkokylissäkin itettämässä. Köyhäsesti Malanie eleli ikänsä.

Jyrkini livana kuollut 1906 lähes 70 vanhana. Hän oli suuri tietäjä ja pat'vaska. livana harjoitti Suomessa kiertokauppaa ja kävi Sungussa metsäneläinten nahkoja myymässä ja ostamassa tavaroita, joita hän kotonaan kaupitsi. livanan pojat nykyään elävät poikko.

Jyrkini Jeremie vielä elää, harjoittaa sepän ammattia, leivässä eläjä. Jeremie on kalamies ahkera. Tietäjänä häntä ei mainita.

Paraska, Ossipan leski Malani, vielä elää, mutta jo on vanha; aikonaan ollut hyvä itettäjä. Suuren lapsi joukon Paraska on suanut, mutta melkein kaikki ovat kuolleet. Köyhämäisesti Paraska on ikänsä elänyt.

Loukkani Jehrimä ahkera kalastaja ja metsästäjä, monen karhun

tappaja. Mitä vähäsen lienöy Suomessa kauppoilla kuleksinut. Leivässä eläjä Jehrimä oli, paha päini humalassa, torattsu. Kerran erään suomalaisen kanssa Jehrimä oli juomapelissä. Muita miehiä ei ollut kotona, Jehrimän minja pakeni lapsineen kylään. Juomaveikot mitenkä lienevät tulta varomattomasti pidelleet, kun yöllä talo paloi ja he itse talon sisään. Semmoni oli Jehrimän loppu.

Korkkosen Palaka kuollut 1878 paikoilla noin 30 ijässä; hän oli ahkera pajattaja¹ ja kisapirtissä hän kiukka surmalla kuolikin. Näöltään Palaka oli ruma, pieni kooltaan. Senkö tähden ei liene kukaan Palakaa kosinut.

Tervoni Jarassima elätti perhettään kasakoimisella, köyhänä eleli ikänsä, 5 lapsen isä hän oli. Omaa nuottaa hänellä ei milloinkaan ollut, mutta kävi nuotan vedossa osakalalla. Jarassima kuoli 1870 paikoilla.

Kiimasjärvi

Senkkani Miihkali kuollut 1890 paikoilla yli 60 vuoden vanhana. Kauppaa Miihkali harjoitti etupäässä Pietarin ympäristöllä, mutta kävi hän Suomessakin, kesiksi hän aina tuli kotiinsa kesätöitä tekemään. Senkkani Miihkali oli sukulainen kuuluisalla kauppias Miininillä Pietarissa, joka Miihkalille lähetti usein apurahoja. Miihkalin talo oli hyvässä kunnossa.

Karppani Mihhei kuollut Kiimasjärvellä 1885 paikoilla. Tieteli hän vähin, mutta erityistä mainetta siinä hänellä ei ollut. Mihhei oli kova kaskan kaataja, kalastaja ja metsästäjä. Karhuja hän tappoi. Jos karhu hänen päälleen karkasi, niin Mihhei sanoi: mettsäh Jumalan vil'la. Karhun pesän kun Mihhei löysi, niin ajoi pesästään sanoilla: nouses pois nokini neiti, nokiselta nuotiolta. Nyt on ottajat ovilla, pyytömiehet paikoillah.

¹ tanssilaulujen laulaja.

Jeysseini Mikittä kuollut 1870 paikoilla yli 80 vuoden vanhana; tietäjä hän oli. Mikittä oli kalastaja, metsästäjä, karhun tappaja ja kasken kaataja; kauppaa hän kävi Vienan meren rannoilla nuorempana, mutta vanhemmalla iälläään kuleksi savuja kirjoittamassa Venäähellä. Mikittä koti- ja naapuri kylissään kuto verkkoja ja käpy kädessä lauleli tietohuis lorujaan. Näöltään Mikittä oli ruma, mieleltään villa hattu.

Jyrkini Huotari tunnettu tietäjä, metsästäjä, karhun ja peuran tappaja, kalastaja ja kasken kaataja. Leivässä Huotari eli ikänsä ja kuoli alun toistakymmentä vuotta sitten.

Innini Arhippa vielä elää jo ikämies; harjoittaa maanviljelystä, kalastusta ja metsästystä, Arhippa on kraatarikin. Rikkautta hänellä ei ole, mutta ei suurta puutettakaan. Suuren lapsijoukon isä hän on. Arhippa on leikkisä, lystikäs mies; kisapirtissä vielä parrakkaana pajattaa kimakalla äänellään.

Mikittäini livana vielä elää jo on yli 70 vuoden vanha. Livana on kasakoimisella ja savujen kirjotuksella eleillyt. Liikoja menoja livanalla lienee ollut siitä, kun hän elättää kahta naista. Ventšätty naini elää toisessa talossa ja jalka vaimon kanssa livana elää yhdessä pirtissä.

Koiv¹ärvi (Koivujärvi)

Krikku Markke Lesoni kuollut noin 40 vuotta sitten korkeassa iässä. Markke on ensimmäinen Koiv¹ärven eläjä naapurikylästä muuttanut tuonne kalasen järven rannalle. Marken luona oli eräs piekloi (toisten kertojain mukaan suomalainen) joka tappoi Marken vaimon ja kaksi lasta ja sitten pani tuleen koko talon; Markke itse silloin oli Suomessa kauppoilla. Markke nai toisen kerran ja toisesta avioliitosta oli monta lasta. Markke oli hyvä laulaja ja itsekin tekasi laulun jostakin kylänsä tapahtumasta.

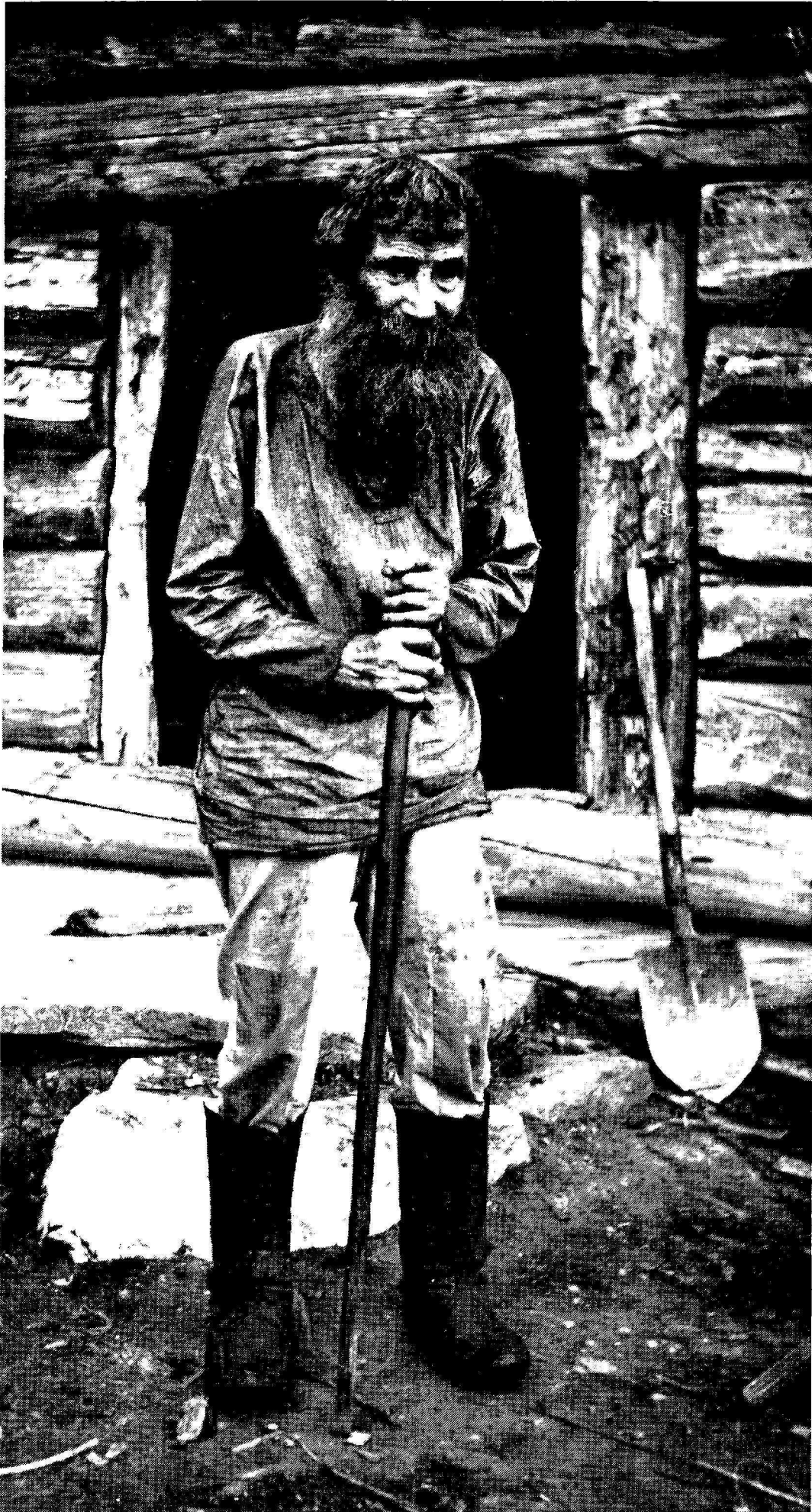
Kontokki

O'ona Tomenttein tyttö syntynyt Luvajärvellä, meni 22 vuotiaana naimisiin Kontokkiin Vasseleille 12^{toista} kosijalle. Kaikki kosijat (kosijat) käytti julkisesti, ei niinkuin nykyään peitokkali, vaan räystäs rämähytettiin (ammuttiin talon ikkunan alla, johon sulhasiksi tultiin). O'ona oli 6 lapsen äiti. Kun hän jäi leskeksi, niin hänen täytyi lapsijoukkoaan elättää savujen kirjutuksella Veneähellä, Sungun seuduilla. Mutta kun vanhin pojista kasvoi niin isoksi, että pääsi kaupolla Pietarin luoksi, niin jo poika ensi talvena kirjoitti äidilleen, että elä mäne moamo Veneähelle ja lähetti ensikerralla viitosen. Sen jälkeen O'onan ei tarvinnut leivähuolissa elää, vaan pojat kun tulivat poikkoit, niin pitivät äitinsä leivässä, jopa viimesellä O'ona eli hyvissäkin varoissa. Nykyään O'onan talossa eletään hyvin. O'ona oli pieni tietäjä kuten naisien hätiä, veren salpoantah, puun vihat hiän suatto ottoa, oli puapoloina. O'ona kuoli korkeassa iässä 1901.

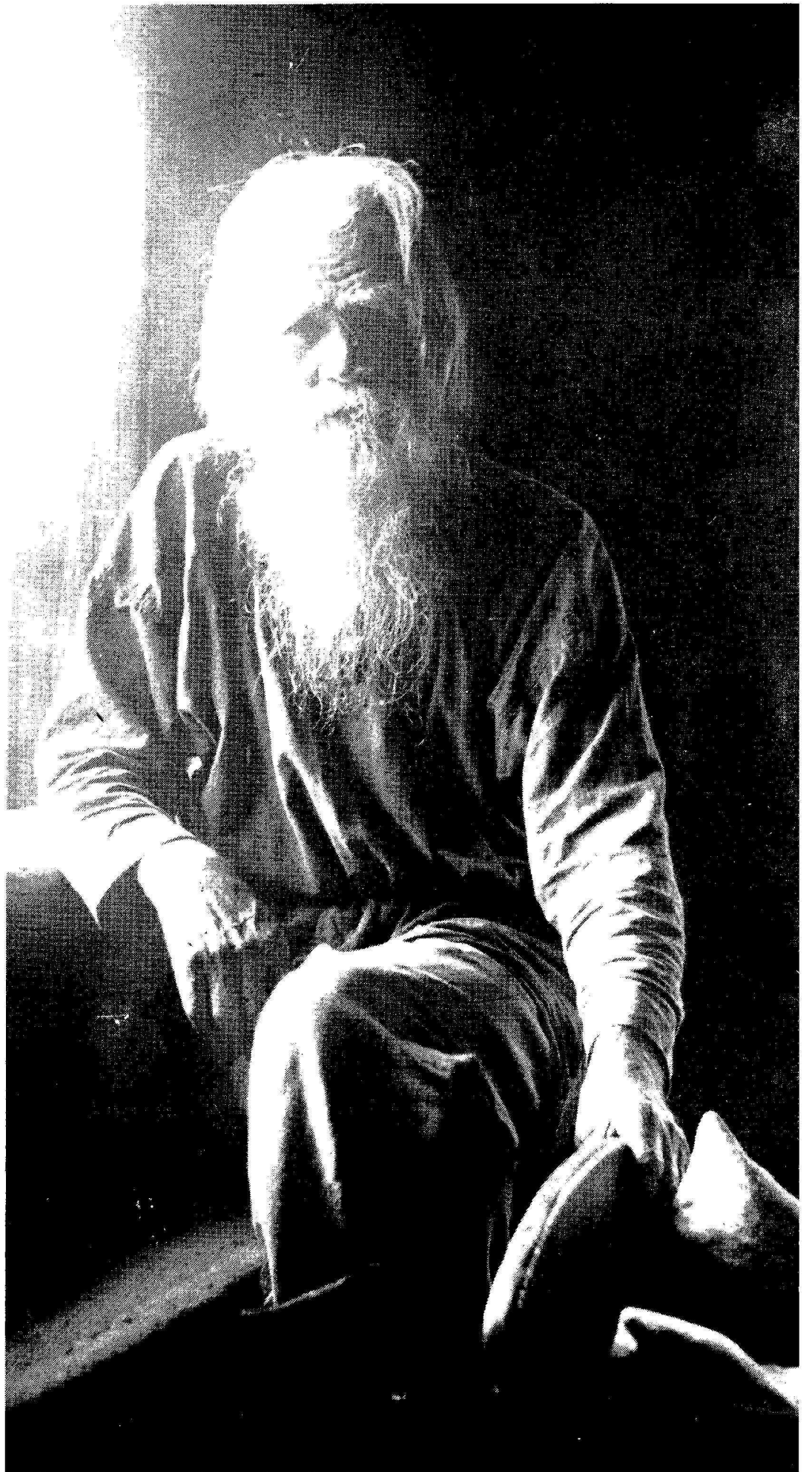
Moarie Poavilan naini syntynyt Kostomuksessa, meni naimisiin Kontokkiin Poavilalle. Moarie oli leivässä eläjä ja vanhana meni startsoihin ja siellä kuoli 1904. Moarien mies Ohvoni Poavila kuollut Kontokissa 1895 paikoilla. Poavila oli luonteeltaan hyvin vihanen ja raju ja sitä sai usein Poavilan naini Moarie kokie. Kerrankin olivat järvellä, Poavila syyttömästi poikaansa torui, mutta Moarie kävi puolustamaan poikaansa, silloin Poavila Moarientansa huoparilla niin, että Moarielta meni käsi poikki. Toisen kerran taas Poavila palasi metsästä; Moarie sattui olemaan naapurissa ja näki miehensä tulevan, kovasti hän pelästyi että nyt paha perii, mutta samalla keksi kepposen. Naapurinsa emännältä sai uuhen (emälampaan) ja sitä taluttamaan kotiinsa. Poavila huutaa vihasesti Moarielle, mistä sie sen vietavä tulet? Mutta Moarie tiesi ukkonsa ja vastaa: pokkuo (pässä) olin, ukkoseni, käymässä tuosta naapurista ja niin viepi luullun pokon lammas karsinaan, siten peästi piäh sillä kerralla. Sillä kertaa asia noin sievästi meni. Muuten Poavila oli naapureinsakin kanssa riitelijä ja paha. Poavila oli tietäjä ja patvaska. Hän oli ahkera kalastaja ja kova huuhan roataja, leivässä eläjä. Vanhana Poavila eli siten, että

Hovatta Lesonen.
Tuokkiniemi,
Viskajärvi. –
Valok. S. Paul-
varju 1915.
Museovirasto.

*Kauro Lipponen.
Vuokkiniemi,
Ponkalahti. –
Valok. S. Paulaharju 1915.
Museovirasto.*

*Uljaska Ahtonen
eli Rimmin
Uljaska. Kuhmo,
Vartiuskylä. –
Valok. S. Paulaharju 1915.
Museovirasto.*

*Maura Hoteijev eli »koulun Maura».
Uhtua. – Valok. I. K. Inha 1894.
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.*

*Stepanie Lesonen, Hökkä-Iivanan
vaimo. Venehjärvi. – Valok.
I. K. Inha 1894. Suomalaisen
Kirjallisuuden Seura.*

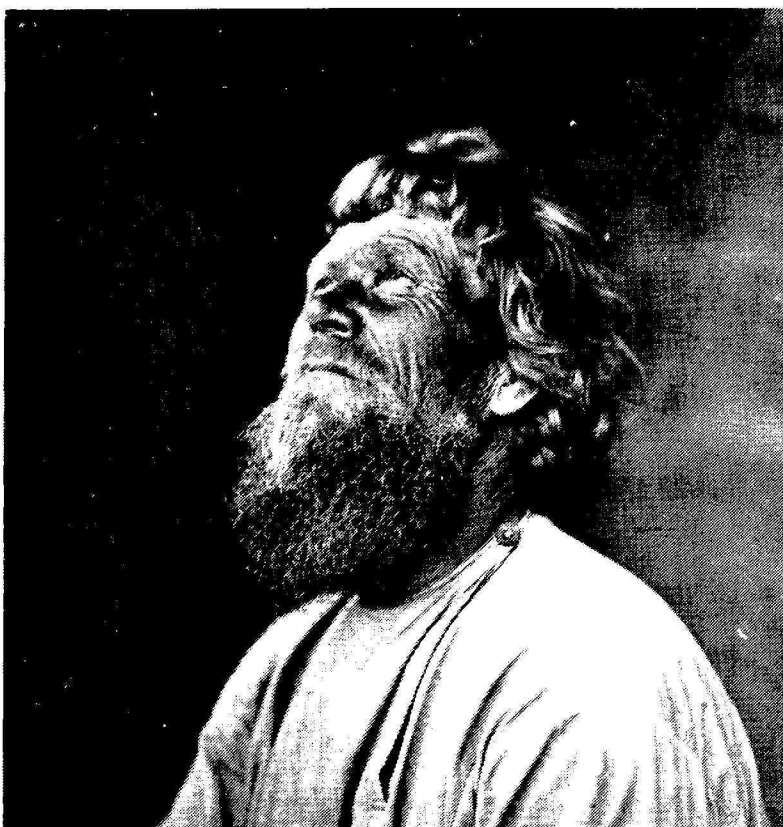
*Suolahden Ontippa eli Ontippa
Lesonen menossa verkon laskuun.
Venehjärvi. – Valok. S. Paulaharju
1915. Museovirasto.*

*Jamasen veljekset Poavila ja Triihpo. Uhtua. –
Valok. I. K. Inha 1894. Museovirasto.*

*Hökkä-Iivanan vaimo 20 vuotta myöhemmin.
Venejärvi. – Valok. S. Paulaharju 1915.
Museovirasto.*

*Iivana Lesonen eli Hökkä-Iivana. Venejärvi. –
Valok. I. K. Inha 1894. Museovirasto.*

Ed. sivulla oik. Vaskon Vasselei ja hänen vaimonsa Toarie. Vuokkiniemi. – Valok. A. R. Niemi 1901 t. 1904. Museovirasto.

Keskellä Simana Perttunen eli Voaran Simana; oik. Irosen Matin vaimo Iro, Korppi-Vasselein tyttö. Vuokkiniemi. – Valok. A. R. Niemi 1901 t. 1904. Museovirasto.

*Vuonninen. – Valok. I. K. Inha
1894. Museovirasto.*

*Okahvie Bogdanov. Vuonninen. –
Valok. S. Paulaharju 1915.
Suomalaisen Kirjallisuuden
Seura.*

*Bogdanovin perhe. Vuonninen. –
Valok. S. Paulaharju 1915.
Museovirasto.*

kukin viidestä pojasta elätti isäänsä yhden viikon ja sitten ukko siirtyi toisen pojan luoksi. Poavilan pojista yksi nykyään on pat'vaska.

Poavilaini Leva (Lari kai on erehdyksessä tullut kirjoitetuksi, sillä Laria ei kukaan tiennyt Kontokissa) vielä elää jo on yli 60 vuoden vanha mies. Leva mielellään laulelee vanhoja runoja; talvet hän käypi Suomessa kaupoilla, kesäksi aina tulee kotiinsa. Yksi poika Levalla oli, mutta sekin on kuollut. Nuorempana Leva oli viinaan menevä mies, mutta nyt on lakannut juomasta. Leva on leivässä eläjä.

Akonlahti

Huotarini Petri kuollut Akonlahden Sappovaarassa 1865 paikoilla noin 80 vuoden ijässä. Petri oli kuuluisa tietäjä ja pat'vaska. Petrin elinkeinona olivat kaskan poltto ja kalastus.

Huotarini Hilippä on Petrin poika vielä elää ja on riski ukko vaikka onkin 70 vuoden vanha. Kooltaan Hilippä on keskinkertainen, tanakka vartaloinen, punaposkinen mies. Petri on leikkisä puhelias mies ja tekaseepa tuon tuostakin jostakin kylänsä merkkitapah- tumasta pilalaulun kuten esim. Ristiniemiläisestä siitä, kun Risti- niemeläinen otti toisen vaimon, vaikka entinen kyllä on hyvissä voinnissa. Pari kertaa Hilippä on ollut naimisissa. Viime talvena vielä kuleksi Suomessa kaupoilla.

Huotarini Marppa, Maksiman naini on yli 60 vuoden vanha, vielä hyvissä voinnissa, toisen kerran naimisissa. Marppa on staroviera, ei käy kirkossa eikä syö muitten kanssa samoista astioista.

Okahvie on Marpan tytär puoli, syntynyt Akonlahdessa, mutta mennyt naimisiin toiseen kylään. Hänestä ei mitään mainita.

Homani Iivana kuollut Akonlahdessa 1860 paikoilla. Tietäjä hän oli tarpeen tullen kävi pat'vaskoinakin. Köyhäsesti Iivana eleli.

Jyrkini Timo kuollut 1905 yli 80 vuoden vanhana Munankilahdessa.

Nuorena Timo oli kova kasken kaataja, metsämies ja varsinkin kalamies oli mainio. Sittemmin Timo kävi kaupoilla Kuopion seuduilla, mutta joskus sattui, että vallesmanni otti repun Timolta. Timo eli hyvissä varoissa ikänsä ja antoi naapureilleen velaksi tavaroita millä kauppaa käydä Suomessa. Patvaskoina Timo oli tunnettu ja vähissä määrissä tietäjäkin. Timo kun jäi leskeksi, niin 80 vuoden vanhana otti toisen vaimon 22 vanhan. Nuori vaimo Timolle synnytti pienen Timon.

Kossi Lyttä (Trohkima) syntynyt Lytässä, meni ottopojaksi Kossin voaralle, Latvajärven kylää. Kajaanista hän oli jauhun haussa ja meni Aitto koskeen ja sinne kuoli noin kolmisenkymmentä vuotta sitten. Trohkima eleli kotosalla, lähi joista pyyrysteli simpukoita. Paraana kesänä hän sai simpukoita 15 ruplan arvosta. Trohkima ei-hän mikään mainittava mies ollut.

Iivanaini Prokko kuollut Akonlahdessa noin 10 vuotta sitten. Prokko oli tietäjä, kävi aina talvisin Sungun puolessa tietäjän ammattia harjoittamassa, milloin hän nosti tytöille lempie milloin paransi pojille naima lykkyä ja mitähän milloinkin lienee puoskaroinut. Viinaan menevä mies hän oli, köyhänä eleli ikänsä.

Kostomus

Ontippaini Karppa staroviera, kuollut Kostomuksessa noin 70 vanhana 1885 paikoilla. Karppa oli mies, joka ei pitänyt kuleksimisesta, vaan aherteli kotonaan. Karppa oli kova kasken kaataja ja ahkera maanviljelijä. Hänen aitassaan aina oli puurnut (hinkalot) täydet ruista ja ohraa. Metsä mies oli Karppa ja siitä hänellä oli sievonen tulo lähde. Kooltaan Karppa oli iso, mutta pää hänellä oli vieläkin isompi ja sentähden Karppaa sanottiin "lihapääksi". Selvänä kun Karppa oli, niin ei hänestä kenellekään mitään pahaa ollut, mutta kun Karppa sattui humalassa ja humalassa hän usein oli, niin silloin ei ollut rauhaa koko kylässä.

Akimaisen Matvein naini Iro staroviera, syntynyt Livojärnessä, Vuokkiniemen kylää. Iro oli kooltaan keskinkertainen, kaunis, muan marjani, vejen kalani ja kyllä pojat kilvoittelivat Irolle kelvatakseen. Kerran Iro oli Kostomuksessa proasniekalla ativoissa, isä oli myöskin mukana. Matvei kisautteli Iroa proasniekassa, rakastui Iroon ja Iro osoitti myöskin vasta rakkautta. Matvei meni sulhasiksi, mutta isä ei suostunut tyttöään antamaan ja Irokin alkoi eperöitä. Mutta silloimpa Matvei toimi rohkeasti ja päättävästi: varasti Ironsa iltahämyssä ja vei kotiinsa. Iron isä tuollaisesta hävittömyydestä suuttui kovasti, meni tyttöään takasin hakemaan, vaan Matvei peitti saaliinsa ja piti omansa. Iron äiti myöskin tapahtumasta suuttui kovasti, noitui, tenhosi telmi halteissaan eikä korppikaan hänen luitaan kannan Kostomukseen. Mutta niin toki kävi, että Iron äiti eli kolme vuotta Kostomuksessa ja Iron luona hän kuolikin. Iro oli taloudessaan taitavampia aikansa emäntiä. Matvei, kaskan polton ohella harjoitti sepän ammattia ja siinä hän oli tunnettu ympäristöllään. Iro kuoli vanhemmalla puolella ikää 1870 paikoilla.

Huotarin naini oli tuotu Kostomukseen Kontokista. Huotarin naini oli ohhansikka loavultaan ja kaikkeen kykenevä henkilö. Huotarin naini kasvatti 3 poikaa ja 2 tyttöä. Pohatta hän ei ollut, mutta leivässä aina elettiin ahkeralla huuhan roannalla, pellon kynnöllä ja kalastuksella. Huotarin naini kuollut 1865 paikoilla.

Kenttijärvi

Riikoni Simana kuollut Kenttijärvellä noin 70 vuoden vanhana 1890 paikoilla. Hän oli tietäjä, rikkoja - tietohuisillaan pilasi muita, plässijä (tanssija) kaikkeen kelpaava mies. Simalla oli sievonon tulo tietäjän ammatista. Metsämies hän oli hyvä, yksin tappoi aina 30 peuraa yhtenä talvena, karhuja kaato useampija. Eläjä Simana oli köyhän puoleinen. Iroa kävivät Luvajärven pojat katsomassa, mutta Iro pojille moitittiin eivätkä pojat kosineetkaan. Iro te-kasi laulun: "Ei ilma ikkunassa, eikä vesi kattilassa, eikä pojat Homassa eikä leipä kromassa eikä Tomentteissa. Vielä on moata

muuallaki ilmoa etempänäki." Iro sitten meni Simanalle naiseksi.

Simanaini Iivana on vielä elossa, mutta vaivani nuoruudestaan asti, syöpä harteissa. Metsämies hän on.

Iivanaini Vasselei syntynyt Kenttijärvellä, vielä elää, ikänsä hän on ollut kituliekas. Runoja laulella hän on voinut, mutta tietäjäksi hän ei rupeaisikaan, sillä Vasselei on Jumalaa pelkääväinen mies. Vasselein sisär, Mitron naini oli mieheltään peittänyt rahoja, kun Mitro oli juoppo. Vasselein sisär sairastui ja kadotti puhekykynsä joten hän ei voinut neuvoa kenellekään missä rahat ovat. Kuolemansa jälkeen Vasseleille hänen sisärensä unissa neuvoi rahat, joita oli kolmessa eri paikassa, yhdessä kohti oli 50 ruplaa; toisessa 70 ruplaa ja kolmannessa 30 ruplaa 40 kopekkaa. Sisko käski Vasselein ottaa 50 ruplaa. Vasselei kertoi unensa ja haettiin rahat ja niin oli kuin unessa oli näyttäytynyt.

Kusmani Huotari kuollut Kenttijärvellä noin 1860 paikoilla. Huotari oli köyhä eläjä ei hänestä mitään erityistä mainita. Huotarin pojat elävät köyhäsesti.

Outi¹, Maksiman tyttö oli naisena Kenttijärven Ritalahen Karpalla. Outi eli leivässä, moata Karpan talossa ahkerasti roattih. Karppa kuleksi Suomessa kaupoilla ja sieltä hän toi Oudille millä leipää ostaa. Oudin lapset hyvänä elävät. Outi kuoli noin 1884 paikoilla.

Toarie Kusmouna naitu Alajärveen. Hänestä voipi sanoa ko'oa, hän on köyhä eläjä, monta ko'oa nähnyt, vielä elää ja jo on 70 vuoden vanha. Toarien mies on sokea ja pojat elävät erillään. Toarie elättää itseään miten milloinkin ja väliin kysymällä - kerjuulla.

1 Sama Outi on Koivujärven kylässä mainittu.

Kuivajärvi

Jyrin leski, Varvana syntynyt Kivijärvellä, meni naimisiin Kuivajärven Jyrille. Ensin Varvana eli hyvin, mutta sitten hän sai käydä kiesnittää kysymässä leipäpalaa. Varvana oli taitava häävirsien itkijä ja laulaja. Vanhana Varvana houraili vanhuuttaan, ettei hänestä enään lopulta ollut tolkkua. Varvana kuoli noin 80 iässä 1895.

Tahvo Huovinen syntynyt Kuivajärvellä ja kuoli rintatautiin 1893 markkina matkalla Nurmeksessa käydessään. Tahvo kuleksi kaupolla Viipurin puolella. Tietäjä hän ei ollut.

Outokka Huovini syntynyt Kuivajärvellä, meni ottopojaksi Akonlahteen. Outokka elättää perhettään kasakoimisella.

Ontrei Huovini on samaa Huovisen pitsöttaloa ja hän on kahittsi katala nainut (kolmittsi kova osani). Ontrei on ikänsä Sortavalan puolella kaupolla kuleksinut, leivässä eläjä hän on, pohasvuttakaan hänellä ei ole.

Joakko Huovisen ukko, Lauri (Siikoff) pakeni Suikajärveltä ettei joutuisi sotapalvelukseen, tänne rajan taakse (Suomi siihen aikaan oli Ruotsin vallan alla ja Hietajärvi on Suomen puolella) Hietajärvelle Ahtosen luokse, joka niin ikään oli paennut Koivuniemestä sotapalvelusta ja asettunut asumaan Hietajärvelle. Lauri palveli renkinä Ahtosen talossa ja samaan aikaan oli piikana Ahtolassa Latvajärvellä kotoisin oleva Daria Lesoni. Lauri ja Daria menivät yhteen ja saivat lehmän vuoden palkastaan. Nuori pari meni eräälle niemekkeelle, läheisen Kuivajärven rannalla. He sitoivat lehmänsä puuhun kiinni ja laittoivat itselleen havumajan suojakseen ja vähitellen alkoivat perustaa talon paikkaa. Kuivajärvi antoi runsaasti kaloja, joka lienee ollut parhaana ravinto-aineena uutisasukkailla.

Syttyi sota Ruotsin ja Venäjän välillä v. 1808, jolloin Suomi ja sen mukana Kuivajärvi liitettiin Venäjään. Annettiin manifesti, että kukin Suomen alamainen sai tehdä uskollisuuden valan uudelle hallitsijalle. Lauri valan tekoon meni Tornioon ja samalla hänestä

nyt oli tullut laillinen Suomen maan kansalainen, mutta Laurilla oli myöskin vapaus palata takasin kotikyläänsä Suikajärvelle, vaan hän katsoi parhaaksi jäädä rakkaaksi käyneeseen uutistaloonsa. Kuivajärven kalastusomistusoikeus kuului Vuokin kylän Järvelän isännälle ja Lauri osti tuon kalastus-oikeuden Järvelän isännältä 30 hopearuplasta. Lauri ja Daria olivat ahkeraa väkeä, heidän peltonsa isonivat, karja lisääntyi ja Laurin talossa ei ollut leivän eikä särpimen puutetta. Laurin perheen jäsen luku jo nousi 22 henkeen, mutta sattui tulemaan tauti vuosi, jolloin 6 viikossa kuoli 6 henkeä Laurin perheestä ja siinä itse Laurikin. Lauri Suikajärveltä oli tullut kreikkalaiskatolisena, mutta Ahtolassa oli kääntynyt luterilaiseksi. Ahtolassa osa perheen jäseniä oli kreikkalaisia toiset luterilaisia; tosin Koivuniemeltä tullessaan Ahtolainen itsekkin oli ollut kreikkalainen. Kun oli käynyt ankara tauti vuosi, niin Kuivajärven eläjät pitivät sen Jumalan rangaistuksena uskonsa muuttamisesta ja jälleen kääntyivät kreikkalaisiksi.

Laurin kolmesta pojasta Timo muutti Hietajärvelle, osti Hietajärven talon Ahtolalta 300 hopea ruplasta. Hietajärvellä Timo eli 25 vuotta, hän hoiti talouttaan huolella ja ahkeruudella ja siihen aikaan Hietajärven talo oli hyvässä kunnossa, jyviä oli puurnussa, kalaa korvossa ja rahaa kukkarossa. Timo kävi kiertokaupoilla Suomessa, mutta sattui usein vahinkoja, vietiin reppuja. Mutta Hietajärvellä seurasi vahinko toisensa perästä: Kajaanin markkinassa varastettiin suuri summa rahaa, vuotta ennen Timon kuoleman paloi Hietajärven talo tavaroineen, päivineen ja Timo kuoli v. 1865, sitten seurasi suuret hallavuodet ja Hietajärvi köyhtyi köyhtymistään ja köyhänä se on pysynyt aina näihin asti. Timo jätti jälkeensä 2 tyttöä ja 5 poikaa ja Timon pojat ovat Hietajärven talon jakaneet keskenään pieniin osiin.

Suuret nälkävuodet (hallavuodet 1866) täällä nälkä perillä, rajan kahen puolen olivat kauheita vuosia eletävinä. Kokonaisia kyläkuntia pakeni mikä minnekin nälkäkuolemaa pakoon. Luonnottomasta ravinnosta ihmiset pöyhöttivät, kuolevaisuus oli sangen suuri. Varakkaammat talot jättivät osan perheestään kotiin taloa lämpimillä pitämään, että on minne päänsä pistää, kun ajat muuttuvat ja he takasin palaavat koteihinsa. Köyhyys ahdisteli Timon taloa ja Timon lesken, tuon entisen varakkaan talon emännän, Annin täytyi

jättää kotinsa, lähteä kolmen poikansa Ohvon, Jaakon, Timon ja kahden tyttärensä kanssa maita ja mantereita kiertämään, leipäpalaa pyytämään. Ensin he menivät Kemiin, Sorokkaan, Arkangeliin ja Arkangelista Karkapol'ään ja vihdoin Puutokseen. Kun aika näytti paranevan, niin Anni tyttärineen palasi takasin Hietajärvelle, mutta pojat jäivät rihkamaa kaupitsemaan Puutoksen seutuvilla. Talven kaupittuaan pojatkin palasivat keväällä kotiinsa. Sitten syksyllä Jaakko lähti Suomeen kaupoille ja siitä lähtein hän on käynyt joka talvi kaupoilla millöin Kuopion, milloin Viipurin läänissä, joskus hän on kuleksinut Inkerillä, Pietarin läänillä. On Jaakko kärsinyt vahinkojakin, häneltä on viety 4 reppua. Rikkautta Jaakko Huovini ei ole voinut koota, vaan hänen on täytynyt joskus turvautua hätä-apukeinoihin: sekoittaa leipään männyn kuorta ja oljen korsia. Viime aikoina on annettu valtion säkkeitä pahimmassa leivän pulassa. Jaakolla on soantoa ollut 9 lasta. Jaakko on kooltaan keskinkertainen, punatukkainen ja punapartainen, valkoverinen mies, hienot kasvon piirteet tekivät miellyttävän vaikutuksen. Kertoi tuon Hietajärven historian selvällä, harvalla, kuuluvalla äänellä. Viime aikoina Jaakko on aikaansa seurannut, sanomalehteä tilaa ja lupasi mennä punasta viivaa vetämään vaalipäivänä heinäkuun 1 p. puolueensa ehdokasta äänestämään parlamenttiin. Jaakon halu kuulu olevan "rautatie Suomussalmelle".

Timoni Miina Huovisie syntynyt v. 1837, vielä elää. Erähittsi Miina läsi 6 viikkoa, viime talvena 4 viikkoa ja oli niin sairas että houraili. Nuorempana Miina on kuleksinut kaupoilla Pietarin ympäristöllä, Viipurin ja Vaasan lääneissä. Tuli Miinalle kauppatmatkoilla vahinkoa: pari reppua otti vallesmanni. On Miinalle kotonakin tullut vahinkoja, kerran karhu söi lehmän ja seitsämän lammasta, yksi, pieni lammas poatti vaan jäi jällelle. Erään kerran taas makasi sairas koira hevosen soimessa, hevonen söi soimesta heiniä ja pian sen jälkeen hävisi - kuoli. (Koira eiköhän liene ollut vesikauhuinen.) Kirjavaa on ollut Timon Miinan elämä köyhyyttä, väliin leivässä elämistä ja taas leipä huolissa pujottelemista.

21 vuotiaana Miina meni naimisiin 16 v. Iron kanssa. Ensikerran Miina näki tulevaa Iroansa Miinoassa Spoassan proasniekalla. Vähän

Miina kisautteli proasniekalla Iroa, yhen kerran vain kutsui "sintkaan". Vuoden perästä sen jälkeen Miina meni sulhasiksi Luvajärveen, Tomenttein taloon. Ensin Iro antoi aparat (rukkaset), mutta kun Miina tuli toisena päivänä toisen kerran ja kun Miina nenäliinalla Iroa hartioilla ripsahutti (hiljoilleen löi), niin kokonaan Iron mieli muuttui; Iro meni, vaikkei Tomenttei olisi tyttöään antanutkaan. Miina koppasi neijon korjahansa, häät pidettiin ja venttšäyhyttiin sitten jälestä päin. Kun ensikerran Miina Ironsa kanssa meni appelaan ativoihin, niin Iron veljet Miinaa teellä (tšäijyllä) kostittivat saunassa. Se oli vielä niitä hyviä aikoja, jolloin Karjalassa ei ollut suurta ylellisyyttä ja tee ja kahvi luettiin suureksi reähäksi. Tomentteista me tiedämme, että hän oli starovierojen johtomiehiä ja tuollaista reähkeä, kuin tee on, ei taloonsa suvannut. Mutta Tomenttein pojat Pietarin puolella liikkeissaan olivat jo tottuneet teen ja kahvin juontiin ja tahtoivat nuorta vävyään, Miinaa, teellä - tšäijyllä - kostittaa, vaikka se sitten tapahtuikin saunassa. Miina elää kahen Ironsa kanssa, lasta heillä ei ole ollut. Miina nykyään on paikkakuntansa tunnetuin tietäjä ja hän on 56 paria pat'vaskoinut. Kerran Miinaa kirjallisesti pyydettiin tulemaan sairaan luoksi Rukajärvelle asti, 200 virstan päähän. Sairas oli 15 vuotias tyttö, syöpä oli tytön harteissa, jo alkoivat hartiet kohota. Kun Miina Rukajärvelle ajoa korahutti, niin pihalle vastaan juostiin ja hevoni suoraan sarajalle vietiin ja siellä vasta riisuttiin. Viinaa olisi ollut, vaikka valautuo, mutta Miina ei liikoja ottanut, mutta senverran tietäjän tulee maistaa, että viinalla haisuisi. Miina todellakaan ei ole viinaan menevä mies. Sauna sitten lämmitettiin, Miina vei sairaan saunaan, kylvetti lukujen kanssa: Riisi rietta, rietan poika, lakkoa puromasta, nielömästä, syömästä, kaluomasta. Tuonne mie siun laitan, kirjavan kiven selälle, poasin paksun pallealle. Siellä on hyvä ollaksesi, armas aikaeillaksesi, ilman ihmisen ihotta, emon tuoman vartalotta. Sairas oli heti parantunut. 8 vuotta sitten Miina sanoi parantaneensa erään talon isännän¹, jolla oli kasvan-

¹ Rikkaan Kyllösen talon isännän, Vuokin kylää, Suomussalmen pitäjää.

nainen peräreijän suulla, sisäpuolella. Tohtari oli tehnyt leikkauksen, mutta uudestaan kasvoi. Sattumalta Miina meni tuohon taloon ja paransi isännän seuraavasti: kuluvan kuun perjantaina lakean kiven päältä otetulla sade vedellä voiteli kasvannaista ja g^{llä} kuluneella kovasimen kappalella kolme kertaa paineli kasvannaista ja luki: Samoin kuin kiven selästä kuivaa vesi, niin alene sie kasvajaini. Sen jälkeen pian isäntä oli terve. Miinalla on tietäjän ammatista sievonen tulo. Usein Miinaa haetaan milloin mitäkkin kipua parantamaan, olkoon se sitten ihmisissä tahi eläimissä.

Miina on kooltaan pieni, sanotaankin pieneksi Miinaksi, suora nenäinen, valkoverinen, punapartainen mies. Puhuu hän harvaan ja kovalla äänellä.

Larisen Timon leski, Anni syntynyt Vuokkiniemessä, mennyt miehol'aan Hietajärven Timolle ja kuoli yli 70 vanhana 1890 paikoilla. Anni eli ensin rikkaasti, mutta kun Hietajärvellä palettiin ja muutakin onnettomuutta sattui, niin Timon taloon tuli köyhyys ja Anni sai kuleksia lastensa kanssa Veneähellä savuja kirjoittamassa. Anni oli hyvä auttaja lasten synnytystilaisuuksissa ja lehmäin poikimisissa. Lehmäin tahi ihmisten kasvajaisia (käsniä) Anni paranteli siten, että otti alakiven päältä sade vettä ja tällä vedellä ja siera palasilla kolmen kuluvan kuun torstai iltana hiero eli tahkosi kasvajaista ja lausui: Kavo tahi kasva taivahan suuruoksi, päätšin (uunin) otšan mustehuokse.

Ohvo Huovini kuoli Hietajärvellä 1902 lähes 60 vanhana. Ohvo eleli köyhäsesti kädestä suuhun. Harjoitti Ohvo kiertokauppaa, mutta sai hän kuleksia leipähuolissa Veneähellä päin aina Arkan-gelissa asti.

Huovini Toarie syntynyt Latvajärvellä, meni miehol'aan Kuivajärven livanalle. Toarie eli ikänsä hyvin, mutta vanhana meni startsoihin ja sinne kuoli muutamia vuosia sitten.

Vattšu (Vasselei Lesosie) kuollut Kivijärvellä lähes 30 vuotta sitten korkeassa iässä. Nuorempana Vattšu kävi Suomessa turkin

ompelussa ja lampaan nahan muokkoannassa. Vattšu oli kureileva ja kerrankin kun palasi keväällä turkin ompelusta, niin kylässä kysyi tietä Vatšun vaaralle, joka on pienen matkan kylästä että: "Kustas tästä kuljetaan." Hänelle vastattiin: "tuosta lautaa myöden"; sillä tie näet kulki suon poikki. Myöhemmin Vattšu harjoitti kiertokauppaa Suomessa. Hän eli ikänsä hyvin.

Asjon Kusma Remsusie syntynyt Kivijärvellä 1820 paikoilla, vielä elää ja kuleksi Suomessa kaupoilla aina vuoteen 1906. Kasken hakkuu Kusman nuoruuden aikana oli suuressa voimassa ja Kusma oli riski kasken kaataja. Suurina hallavuosina Kusma oli pakotettu savujen kirjotukseen Veneähelle päin. (Hallavuosina Kivijärven kylässä oli ainoastaan puolikymmentä taloa, joista ei ollut ketään savujen kirjotuksessa, mutta joka talossa oltiin sairaina röppön syönnistä; - röppö - petäjäjauhoja kun maitoon sekoitettiin.) Kiertokaupoilla Suomessa Kusma ikänsä kulki ja hän oli koko taitava kaupan tekoon, mutta varoja hänellä ei milloinkaan karttunut. Kusma oli huikentelevainen, antoi mennä sitä mukaa kuin tienasikin, sen lisäksi Kusma oli viinaan menevä mies. Luonteeltaan Kusma oli iloinen, liijankin villa hattu, tanssin haluinen. Vielä vanhanakin humalassa Kusmalla jalka kääntyi. Kusma nykyään elää vävynsä Ananie Perttusen luona, jonka Kusma on ottanut kotitaloonsa. Kusma ei ole tietäjä.

Asjon Kusman tyttö, Tatjana¹ vielä elää, yli viiden kymmenen vanha. Tyttönä hän oli hyvä pajattaja kisapirttilöissä ja oli ensimmäisillä sijoilla kisoissa. Tatjana puitto on vähäsen tietäjä, mutta tuskin itsekään uskoo tietohuisiinsa. Hänen tietohuonsa tuskin ulottuukaan ulkopuolella kotipiiriä. Yksi Tatjanan tytöistä viime talvena kävi kurssin Impilahden Kansanopistossa ja siten Vienan Karjalaankin vähitellen alkaa tunkeutua todellinen tieto taikatempujen sijalle.

1 Kirjotin Tatjanasta muutoman sanasen, vaikka hän ei ole ennen runolaulajan listalla ollut.

IIVO MARTTISEN KÄSIKIRJOITUS

Iivo eli Iivana Marttisen (1870 - 1934) arvokkaat ja monipuoliset muistiinpanot ovat enimmäkseen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Museoviraston kokoelmissa. Vienan perinteen tutkimukselle ne ovat korvaamaton aarre. Kivijärven kylässä 1870 syntynyt Iivo Marttinen eli poikasesta saakka Suomessa, aluksi liiketoimissa, v:sta 1913 alkaen vakuutusalailla, mutta rajan sulkeutumiseen saakka hän usein vieraili kotikylässään ja Vienassa laajemmaltikin muistiinpanoja tehden.

Kesäkuussa 1908 Iivo Marttinen teki matkan kotipuoleensa Kivijärven kylään, josta kävi myös suomenpuoleisessa karjalaiskylässä Hietajärvessä, kerätäkseen tietoja - nähtävästi A.R. Niemen kehoituksesta - vienalaisista runonlaulajista. Samaan aikaan ja samoilla asioilla liikkui siellä myös toinen Kivijärven poika, Petri Lesonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Suomi-kirjassa (IV:7, Keskustelut s. 72 - 80) on painettu Iivo Marttisen matkakertomus, jonka alkuosassa kuvataan junamatkaa Länsi-Suomesta Kajaaniin, Kajaanin kaupunkia, laivamatkaa Oulujärvellä Kiehimäjoen suuhun, pyörämatkaa Ristijärven ja Hyrynsalmen kautta Suomussalmelle. Kertomus jatkuu:

Jo viime kevättalvella tein päätöksen matkustaa kesäkuussa Vienan Karjalaan tervehtimään siellä, Kivijärvellä, eläviä vanhempiani, ja samalla matkalla toivoin saavani kerätyksi ainakin vähäsen muistiin tietoja entisten vienalaisten runolaulajain elämäkerroista ja oloista. Kun sitten Suom. Kirj. Seura myönsi minulle anomani 80 markan suuruisen matka-apurahan, lähdin matkalle viime kesäkuun alkupäivinä.

Alkupuoli matkakertomustani oli painettuna U. Suomettassa, jonka liitän tähän, ja jatkan muutamia havaintoja matkani loppupuolesta. Kuitenkin on minun kertomuksessani palattava Kajaaniin. Sieltä nim. samassa laivassa Kiehimään matkusti useita (muistaakseni 10) karjalaista, Suopassalmen ja Uhtuan miehiä. Laivamatkalla kyselin heiltä tietoja Kenttijärven, Suopassalmen y. m. runolaulajain elämästä, mutta sangen niukkoja tietoja heiltä sain. Tuossa ihmisvilinässä eivät osanneet tai halunneet juuri mitään kertoa. Heidät tapasin sittemmin Ristijärven—Oravivaaran taipaleella, mutta kun oli kiire sekä minulla että heillä, en voinut ruveta uudestaan kyselemään, vaan sanoin hyvästit, nousin pyöräni satulaan ja jatkoin matkaa.

Haukilan taloon, joka on Kianta-järven, syvälle Karjalaa kohden pistävässä, lahdessa, korkealla vaaralla, pääsin myöhään illalla, oikeammin yöllä k:lo 11. Kaikki ihmiset nukkuivat. Minäkin en muuta kun kääräsen saalini pääni alle ja penkille levolle päivän vaivoista. Minä koetin kiirehtiä yöksi Hankilaan sentähden kun luulin tapaavani siinä Karjalan „posti-Miihkalin“, jonka kanssa arvelin olevan hauskempi mennä tuota 40 virstan jalkamatkaa Kivijärveen. Aamulla kuulin että „posti-Miihkali“ oli jo illalla yötämyöten lähtenyt Kivijärveen. Yksin siis täytyi seuraavana aamuna jatkaa matkaa Karjalaan päin. Hyvin jalkamatka sujuikin. Illansuussa alkoivat kodin katot näkyä, piiput uunin pilkoittaa.

Vielä samana iltana tuli minua tervehtimään opettaja Petri Lesoñi, jonka kanssa runolaulajain elämäkertojen keräämisestä tuli puhe. Molemmilla meillä oli tähän työhön käytettävänämmä vaan hyvin lyhyt aika, sillä hänen oli ainakin puolentoista viikon kuluttua matkustaminen perheensä luo Suomeen. Minulla oli myöskin Karjalassa-olo-aikaa ainoastaan korkeintaan kaksi viikkoa. Tämän lyhyen ajan päätimme niin paljon kuin mah-

dollista käyttää keräystyöhön. Jo heti teimme päätöksen parin tai kolmen päivän kuluttua tehdä yhdessä matkan Niskajärveen, Vuokinsalmeen Hietajärvelle, Akonlahteen, Lyttään, Kontokkiin, Saarijärveen ja kotiin.

Seuraavana päivänä P. Lesoni kopioi minulta luettelot runolaulajista, ja sekä hän että minä keräsimme kotikylässä muistiin runolaulajain elämäkertoja. Saalis ei ollut suuri, mutta aika sentään jotakin paperin päälle saatiin, varsinkin kun seuraavana päivänä — sunnuntaina — sattui olemaan kylässä muutamia latvajärveläisiä ja muitakin „ulkokyläjästä“.

Seuraavana tiistai-aamuna varhain lähdimme P. Lesosen kanssa — kontit selässä — matkalle Hietajärvelle j. n. e. Jo lähteissä epäili toverini tuleeko jalkamatkasta mitään, kun häntä ankarahko reumatismi vaivaa. Rohkeasti työnnyimme taipalelle muutamien Akonlahden naisten seurassa. Päätimme ennen kaikkea mennä Hietajärvelle Miina Huovisen pakinoille, koska arvelimme hänen, joka paljon kyliä on käynyt, patvaskoina j. n. e. tuntevan myöskin runolaulajain elämäkertoja. Hietajärvelle saavuttuamme saimme tietää, että juuri tuntia ennen meidän tuloamme oli Miina haettu Suomen puolelle, Salmijärvelle vasikkaa parantamaan. Miinan arveltiin tulevan kotiin vasta seuraavan päivän iltana.

Monien tuumailujen perästä päätimme olla Miinan talossa yötä ja kysellä Miinan emännältä ja mukanamme seuranneelta akonlahtelaiselta Marttinan naiselta tietoja runolaulajista. Miinan emäntä on syntynyt Luvajärvestä.

Heti huomasimme, että nämä vaimot sekä taloon tulleet Miinan veli Jaakko ja eräs kylän vaimo tietävät kertoa melkein kaikista niistä laulajista, joiden nimet kirjassamme ovat. Yön seudun sitten panimme mustaa valkosen päälle ahkerasti, ja aamulla monen miettimisen perästä, jossa otimme huomioon kiireemme ja raskaat jalkineemme sekä toverini reumatismiin, päätimme tästä palata takaisin Kivijärveen, ja seuraavaksi sunnuntaiksi kutsua Miina Huovista Kivijärveen että voisimme häntä näissä asioissa puhutella. Tietysti pääasiallisena syynä matkamme keskeyttämiseen oli se, että emme luulleet paljoakaan lisätietoja saavamme, vaikka olisimme Akonlahteen ja Kontokkiin matkustaneetkin.

Palasimme siis seuraavana päivänä Kivijärveen, jossa koetimme niin paljon kun mahdollista tiedustella entisistä runolaulajista ja kirjoittaa muistiin. Yleensä on vaikea saada mitään tarkempia tietoja laulajista. Tiedetään että on ollut sellainen henkilö, elänyt ja kuollut silloin ja silloin. Muuta eivät osaa juuri kertoa.

Seuraavana lauantaina tuli Kivijärveen Miina Huovinen ja, minun nimenomaan kutsumana, sisareni Muarie Vuokkiniemestä, jolta toivoin saavani tietoja. Koetimme heiltä ja muilta sitten kirjoittaa muistiin mitä saimme. Kaikkein ensin sain tietoja kotonani vanhalta äidiltäni ja isältäni. He ovat itse hyvin vanhat, ja seuranneet hyvin vanhankansan elämää. Toverini matkusti Suomeen seuraavana maanantaina, minä keskiviikkona; oli määrä yhtyä Kajaanissa, mutta he — venematka kun oli hitaampi — myöhästyivät yhden päivän.

Keräykset yllä kerrotulta matkalta olivat niukat, mutta näkyy olevan seikka semmoinen, että jos mieli saada jotakin runsaammin kokoon, täytyy olla mukana myöskin aikaa runsaasti.

Ypäjällä, 23 päivä heinäkuuta 1908.

I. Marttiini.

Muistiinpanoja Vienan-karjalaisten runolaulajain
elämäkerroista.

Kesäkuussa v. 1908 Vienan-Karjalaan tekemällään matkalla
muistiin kirjoitti

I. Marttini.

Näissä muistiinpanoissa olen niin paljon kuin mahdollista säilyttänyt kertojain omia lauseita, koska ne mielestäni hyvin kuvaavat kerrottavaa asiaa. Sitä paitsi ehkä kielitiede niistä murusia hyötyy. Kertojain omat lauseet näissä muistiinpanoissa olen varustanut lainausmerkillä, ja oudommat karjalaiset sanat löytävät selityksen kunkin sivun alareunasta. Suurimman osan näistä elämäkerrallisista tiedoista olen saanut Marttinan naiselta Okulta Akonlahdesta, Miina Huovisen naiselta Hietajärveltä, Vatšun Outilta, Malahvien Ontron naiselta ja Kirilän Hilipän naiselta Kivijärvestä, sekä Miikkali Rempsusen naiselta Vuokkiniemestä. Useilta muiltakin henkilöiltä olen niitä kysellyt ja muistiin kirjoittanut.

Tähän vihkoon kirjoittaessani olen tarkoin noudattanut alkuperäisiä muistiinpanoja, joten siis mahdollisesti löytyvät erehdykset, esim. runolaulajain ijässä, aikamäärissä j.n.e. ovat kertojain.

Ypäjällä Heinäkuulla 1908.

Iivana Marttini.

Akonlahti

=====

Puahkomie Omenaisie, oli syntynyt Akonlahdessa noin v. 1820. "Nuor-ra miessä" oli vähän liikkunut Suomessa kauppamatkoilla, mutta sittemmin asunut Akonlahdessa kotitaloaan elämänsä loppuun asti. Puahkomie oli yksi niitä Karjalan vanhoja sanamestareita. Patvaska oli ensimmäisiä ja "tietäjä ilmanikuñi". Patvaskana jonka "varat" olivat voittamattomat oli Puahkomie laajalti tunnettu. Hän kuoli v. 1903. Poikansa elää Puahkomien kotitaloa.

Tero Omenaisie, on noin 15 vuotta takaperin murhattu Suomessa kauppamatkoilla ollessa (Ei kertoja muistanut missä pitäjässä Suomessa murha tapahtui. Luultavasti se tapahtui Joensuun seuduilla). Kuollessaan oli Tero noin 50-52 v. ikäinen. Kotiin jäi häneltä vaimo ja kaksi poikaa. Pojat lapsineen asuvat vielä kotitaloa. Vanhempi poika on nyt (v. 1908) kylänvanhimpana. Tero ei ollut mikään runoniekka, "mitä vähäsen lienöy taihot¹".

Jeysseini Timo, on kuollut jo noin 35 vuotta takaperin. Varmasti ei tiedetä aikaa eikä edes paikkaakaan missä Timon kuolema on tapahtunut, sillä jo aikaisemmin, muutama vuosi takaperin, oli Timo lähtenyt "kysymäh" s.o. mieron tielle Venäjälle päin ja sinne "häipyt" ja kuollut. Poikansakin, joka Timon lähteissä jäi "pahattšaiseh"² kotiin sitä hoitamaan, kuoli jonkun ajan kuluttua jättäen jälkeensä lesken, joka vielä elää Akonlahdessa. Ei tiedetä oliko Timo erikoisen taitava taikuri tai runoniekka. Kertoja arvelee, että entisinä aikoina - siihen aikaan kun Timokin eli - olivat melkein kaikki vanhat miehet ainakin jonkun verran taikuria ja osasivat runoja.

Outi, Triihpon naini, elää vielä Akonlahden Nakrisahossa, mutta on "paha ta vanha jo", ehkä 72 v. ikäinen. Miehensä on jo aikoja sitten kuollut, ja Outi on siitä alkaen suuressa köyhyydessä elänyt. Viime aikoina on täytynyt ihmisten armopaloilla elää. Outilla on

1 Taihot, taihou - sieltä täältä, hyvin hajanaisesti.

2 kehnoon, huonohkoon.

kaksi poikaa ja tytär (naimisissa) mutta nekin, köyhät kun ovat, eivät ole Outli -vanhusta jaksaneet elättää, jonka vuoksi on Outli ollut kerjuusauvaan turvaaminen. Aikoinaan oli Outli "muasteri" äänellä itkijä. Kotiseudulla sai hän monissa häissä olla "itettäjänä". Sanotaan osaavan vähän runoja ja taikojakin.

Okahvie Huotarini. Hän on Maksiman tytär Akonlahden Nakrisahosta. Noin kymmenen vuotta takaperin äitinsä kanssa lähti "mieroh", jossa joutui naimisiin Nuottivuoran kylään. Siellä on asunut siitä asti. Nyt on Okahvie noin 40 v. ikäinen. Ei ole runoniekka.

Muarie Poton talon tytär (Karjalassa: "Poton Mañu") on syntynyt ja kasvanut varakkaanlaisessa kodissaan Akonlahden Pienellä lahella (?). Mañu on nuori vielä, synt. ehkä v. 1885. Neljä vuotta takaperin meni naimisiin Kontokin kylään. Nykyään miehensä kanssa asuvat Suomessa, kertojan muistelun mukaan Ilomantsissa, jossa heillä on kauppa- ja liiketoimintaa. Ei Mañu ole ollut runontaitava, "mitä pikkusen lienöy suattan".

Iisakki Hämäläinen. Vielä elää Akonlahdessa Pienellä lahella. Hän on jo ehkä 65 v. vanha, mutta yhä käypi talvisin Suomessa kaupalla. Vanha tottumus ja leivän puute ukkoa aina rajan taa vetää. Säännöllisesti Iisakki tulee kesäksi kotisia peltotilkkuja viljelemään. Köyhyys ei ole Iisakin matalasta majasta paennut. Kolmekin poikaa on, mutta ovat jo aikasemmin isästä eronneet (vai oisiko isä erottanut, kuten joskus Karjalassakin tapahtuu). Iisakin vaimo "Iisäksi käypi kysymässä", ja sillä tavoin päivästä toiseen toimeentulla koetetaan. Iisakki on tietäjä "klaunoi"¹ ja melkoisen tunnettu pat'vaska.

Simana Omenainen (Suom. Kirj. luettelossa: Semana) on jo noin 42 v. takaperin kuollut mieron-tielle. Kuollessaan oli Simana jo "ylen äijältä vanha"². Simanan kotipaikalla Akonlahdessa jo kolmas polvi-

1 klaunoi = hyvä, parhain, ensiluokkainen.

2 äijältä = hyvin paljon. Tuota sanaa käyt. Akonlahden puolella.

kunta elää. Tero Omenaiñi, josta edellä on ollut puhe, joka Suomessa murhattiin, oli Simanan polka.

Lari Artemjev (Karjalassa: Arttameñi Lari) on syntynyt ja elänyt Akonlahden Tetriniemessä. Kuollut jo aikoja sitten Paatenen kylässä, jonne vaimoineen oli mennyt "piänelolla". Larin poika elää vielä kotipaikalla. Lari ei ollut tunnettu runo- eikä taikaniekkana.

Paraska Omenaiñi, on Puahkomie Omenaisen sisar. Hänkin on manan majoille muuttanut toistakymmentä vuotta takaperin. Jo aikaisemmin oli Paraska jäänyt leskeksi, ilman lapsia, ilman mitään turvaa. Pitkän elämäniltansa hänkin sai ihmisten armoilla elää. Kuollessaan oli hyvin vanha. Ei kertoja voinut sanoa olisiko Paraska ollut erikoisen taitava runoniekka.

Tahvo Hämäläinen (Karjalaksi: Hämäläiñi Stahvei) Poton isä, Poton talon vanha isäntä, ennen mainitun Poton Mañun vaari ("ukko"). On kuollut noin 7 v. takaperin kotonaan Akonlahden Pienellä lahella. Alkupuolen ikäänsä eli Stahveikin köyhänä; kävivät vaimoineen mierrossakin. Sittemmin, kun poikansa Poto mieheksi varttui, kasvoi talon varallisuus. Vanhuutensa päivät sai Stahvei elää taloudellisesti turvattuna. Kuollessaan oli jo hyvin vanha. Ei ollut tietäjä ei laulaja.

Huotariñi Marppa (Karj. Nakris-Matin akka) elää vielä kotonaan Nakrislahella. Ei ole tunnettu laulajaksi.

Trohkimaiñi Soava. Akonlahdessa, Nykyttilän puolella, syntynyt ja elänyt. Kotonaan kuollut noin 45 vuotta takaperin. Ei mainita erikoiseksi runomieheksi.

Hämäläiñi Varvana, on lutan Huotarin tytär Akonlahden Pieneltä lahelta. Naimisiin on mennyt Ahtosen Ullaskan pojalle Akonlahdessa. Elää vielä. Ei ole runontaitava.

Iivanañi Prokko (Karjalassa tunnettu "Vittša-Prokon" nimellä)

oli parhaita "sanasavotšikkoja"¹ ja runonlaulajia. Itsekin joskus sepitti runoja ja pilkkalauluja. Tietäjä oli hyvin kuuluisa. Häiden pitäjät ja pat'vaskat pitivät Prokkoa "mielilläh", sillä hänen "rikkoja"-taitoansa yleisesti peljättiin. Prokon terävästä sanamestari-taidosta kerrotaan eräs pieni juttu. Prokolla oli tuo "Vittša-Prokon" nimi haukkumanimi, jota Prokko ei oikein sietänyt. Munankilahtelainen Kormila (elää vielä) jota N'etkoksi² haukutaan, ei pitänyt Prokosta. Kerran tuli Kormila Prokolle vastaan taipalella. Prokko valitti Kormilalle kipeätä kättänsä, johon Kormila ivaten virkkoi: "Vain kipe, vel'i käsi; et ni vittšua voi viäntiä?" - "Kyllä", tokasi Prokko, "ainakin senverran jotta N'etkolla suan lujan kakluamen³".

Prokko on kuollut jo noin 25 v. takaperin. Yleensä Prokonkin elämä kului suurehkoissa köyhyydessä. Joskus mierossa kerjuullakin kävi. Sinne mierontielle ovat jälkeläisetkin häipyneet. Prokon kotipellot "vesoja kasvau".

Kalle Omenai (karj. Kauro Omenai) on Akonlahdesta Jeyssein Simanan poika. On noin 50 v. vanha. Elää vielä Akonlahdessa. Ei ole runontaitaja.

Out'i Rahikai (Karjalassa: "Tulli"-Maksiman akka) elää vielä kotonaan Akonlahdessa. On jo hyvin vanha. Kotinsa on varakkaimpia Karjalassa, sillä poikansa harjoittaa kotona isohkoa kauppaliikettä. Out'i on nuorena naitu Kostamuksesta; Pöksy-Timon tytär. Ei ole runoniekka.

1 sana mestaria, sanatehtalioita; joht. sanasta savota = tehdas.

2 N'etko = lehmän nimi.

3 Vitsasta väännettyjä kaulaimia lehmillä käytetään.

Kivijärvi
=====

Ohkemien Muarie, on luultavasti sama kuin Moarie Iknattaisen liva-
nan Marttisie tytär. Arvellaan olevan sama "Kylän patšas", joka
Suom. Kirj. Seuran luettelossa mainitaan. Hän oli syntynyt "omassa
kylässä" noin v. 1823, kuoli Kivijärvessä v. 1888. Muarie oli tai-
tavimpia itkettäjiä ja hyvin tunnettu häävirsien laulaja. "Ei
häitä hänettä pietty monessa kylässä; hänen alla oltih Latvajärvet,
vielä muutki kylät." Muarie oli naimisissa omassa kylässä, ensin
"Löytö-Kauron" kanssa, ja myöhemmin Jehrimän (Ilves-Jehrimä) kanssa
ilman vihkimistä kummallakin.

Koko ikänsä eli Muarie hyvin köyhänä, enimmäkseen "kysyntä-pala-
silla". Lisäksi "kuotteli tienata tietohuolla"; lempeäkin
tytöille (taikojen avulla tietysti) nosti, "Matolahessa neittsysisie
kylvetti"¹, häissä kulki laulamassa häävirsiä ja "itettämässä".
"Millä vain leipäkañnikan sai." "Ei varastat kuitenkana."

Outi Lesoni (Karjalassa Vattšun Outi) elää vielä kotipaikallaan
Kivijärvessä naimattomana. Kivijärvessä on syntynytkin v. 1847.
Isänsä, Vattšu, kuollut, "muissin-suovatan" aikana yksikolmatta-
kymmentä täytyy kuolennasta. Kivijärvessä on syntynyt ja kasvanut.
"Suurena hallavuotena" Outi toisten lasten kanssa oli pakoitettu
lähtemään "piänelolla", mieron Venäjällepäin, jossa viivyttiin
kolme vuotta. Nyt on Outi melkein sokea, ja toimeentulo hyvin
huono kun työkyky vähenemistään vähenee. Missä vain häitä lähi-
seuduilla vietetään on Outi siellä laulamassa häävirsiä.

Päntin naini (Karj. Päntin akka) oli "routen" Vuonnisesta,
naitu Kivijärveen. Hän oli syntynyt noin v. 1808, ja kuoli Kivi-
järvellä noin v. 1887. "Päntin akka oli ohhansikka, kulki Ruotšin
muat, Veniähen muat; sekä sai olla tietäjänä jotta laulajana kun
mieh'i elättiä seitšentä tytärtä. Tyttäret oltih pöksän paikoilla;
hiän, muamo, kuotteli eläkkie kerätä. Sai olla Päntin -akka
suittšinaki päittšinäki, kerran vesikelkkanaki." Mies, Päntti

¹ Matolaksi on lähellä Kivijärven kylää.

oli sokea, eikä siis hänestä ollut juuri mitään apua perheen elätyksessä. Sattui sitten (se lienee tapahtunut noin v. 1855-60) Kivijärvessä tuo kansan mielissä vieläkin säilyvä, Karjalassa melkein ainoa laatuaan Tulli-Matin murha, johon juttuun myöskin Pääntti naisineen sekaantui. He eivät ottaneet murhaan osaa, mutta tiesivät siitä edeltäpäin ja jättivät ilmoittamatta viranomaisille suunnitellusta rikoksesta. Pääntti tuomittiin ijäksi Siperiaan, ja Pääntin akka kolmeksi vuodeksi linnavankeuteen.

Pääntin-akka oli etevä taika- ja runoniekka. Taikojen ja itkuvirsien alalla oli hän taitavimpia mitä Karjalassa on löytynyt. Hänen luonteensa - ikävä mainita - ei ollut täysin vapaa vilpillisyydestä. Oli myöskin aikoinaan "sutuaka"¹.

Asjon Kusma elää vielä Kivijärvessä kotonaan Asjonvuoralla. Hän on jo hyvin vanha ja hourii vanhuuttaan. Ukko on aivan haudan partaalla nyt. Suurimman osan elämänsä on Kusma oleskellut Suomessa Iisalmen seudussa harjoittaen pientä kauppaa elääkseen. Nuorempana oli Kusma tunnettu tavattomasta ilomielisyydestään ja vikkelyydestään. Vielä hyvin vanhana miehenä oli valmis ryypystä pistämään tanssiksi vieläpä vaikeaksi "prissatkaksi". Ei ole taikuri eikä runoniekka. Jonkunverran loitsurunoja lienee joskus laulanut.

Vattšu (Lesoni) Kivijärvessä, oli syntynyt noin v. 1808, ja kuoli 21 v. takaperin. Nuorena ollessaan eli Vattšu hyvissä varoissa ja talonsa oli hyvässä kunnossa. Loppu ijällään, kun poikansa joita oli kuusi täysi ikäistä, joutuivat maailmalle, köyhtyi Vattšun talo, ja Vattšu ukko viimeiset vuotensa eli köyhänä puolisokean tyttärensä Out'in kanssa. Miehuutensa päivinä oli Vattšu järkevän ja päättäväisen, joskin joskus liiankin "skarnoin"² luonteensa vuoksi paljon käytetty kylän ja kunnan asiain hoidossa. Kylässä pidettiin häntä "niinkuin kylän piäl'ikkönä ojentamassa kylän aseita".

"Suurena hallavuotena" Vattšunkin köyhyys tapasi. Hän silloin

1 Oikeuden kävijä.

2 Ankaran, mahdoll. tyrannimaisen.

otti nuotan mukaansa ja vaimoineen lähti "meren rantah", s.o. Kemin ja Sorokan seudulle Valkean meren rannalle, jossa aikoi seltiä nuotalla pyydystää ja sillä tavoin perhettään elättää. Out'i, tyttärensä, meni sinne vähän myöhemmin. Sorokassa tapahtui Vattšulle iso vastoinkäyminen. Oli varustanut nuotan veneeseen aikeessa pian lähteä nuotalle, ja jättänyt veneen rantaan menen itse kylään vähäksi aikaa. Sillä aikaa merivesi nousi ja "vei nuotat nuorat". Itse Vattšu perheineen "jäi pal'ahilla paijoillah". Kerjuu oli edessä. Kahden vuoden kuluttua tuli Vattšu taas kotipeltoja muokkaamaan. Runoja ja "poverkkoita" osasi koko joukon. Patvaskana mainitaan Vattšun olleen erikoisen pontevan niin että "rikkojain" oli pysyttävä erillään.

Kenttijärvi

=====

Riikosen Simanan poika (Timo?). Vielä elää kotipaikallaan Kenttijärvessä. Ei ole vielä vanhakaan. On vähäsen tunnettu runoniekka.

Iivanaini Vassil'ei on noin 60 v. vanha. Elää vielä. Aivan viime vuosiin asti on käynyt kaupalla Suomessa talvisin. Hyvin vähän osaa runoja.

Hoto, Puavilan naiini, on naitu Jyvyälahteen.

Latvajärvi

=====

Petriini T'imo (Karjalassa: Karhu-T'imo). Elää vielä Latvajärvessä, ja on jo 90 v. vanha. "Ol'i miehien mies nuorena, ol'i miehen muikku". Toimeliaisuudellaan hankki T'imo miehuutensa päivinä talonsa hyvään kuntoon, ja muutenkin eli hyvissä varoissa. Kun oli talo rakennustenkin puolesta hyvässä kunnossa, sattui tulipalo, joka muutti tuhaksi Timon vaivannäöt. Suurilla ponnistuksilla Timo sai kuntoon uudet rakennukset. Nuorempana oli T'imolle uskottu siihen aikaan

kylläkin tärkeä "golovan"¹ virka.

Timolla oli useita aikamieheksi varttuneita poikia, mutta ei ai-noastakaan isän turvaa tullut. Timo-vanhuksen elämä on viime vuosikymmenellä ollut köyhyyttä ja puutetta. Vaimonsa joka myöskin eli hyvin vanhaksi kuoli vasta noin 4 vuotta takaperin.

Timo osasi paljon runoutta. Kerrotaan hänen ennen nureksineen sitä, kuin runojen kerääjät aina kääntyvät Timon naapurin Arhippaisen Miihkalin puoleen, vaikka hän, Timo olisi ainakin yhtä etevä, etevämpiäkin runomies kuin Arhippani Miihkali.

Sokie Hoton elämän tarina oli alusta loppuun kurjimpia mitä koskaan ihmisen osaksi voi tulla. Hän oli syntynyt köyhistä vanhemmista Latvajärvessä noin v. 1824. Vanhemmillaan oli tosin "ko'in tavaista", mutta he kuolivat Hoton ollessa vielä nuori, joten Hoto jo aikasin jäi yksin, turvattomaksi maailmaan. Hän sai "jalalta" kaksi poikaa, jotka kasvettuaan puolimieheksi kuolivat. Hoton ollessa noin 25 v. vanha, alkoi häneltä nenä mädätä, ja tuo tauti jatkui jatkumistaan vieden sekä nenän että noin 30 v. vanhana toisen silmän ja joitakuuta vuosia myöhemmin toisenkin silmän, joten Hoto joutui umpisokeaksi. Lähes viisikymmentä vuotta elämästään täytyi Hoton elää sokeana, toisten taluteltavana ja kerjuupalasilla. Toinen puoli kasvoistaan oli aina huivilla kääritty, sillä kasvot olivat inhoa herättävät. Järjen juoksu Hotolla oli harvinaisen terävä. Hän oli ensimmäisiä "sanasavotšikkoja". Oli taitava hää-, itku- ja muidenkin virsien laulaja sekä tietäjä. "Tietohuolla" ansaitsi milloin "leipäsen, vuaterepalehuon". Kaikki ihmiset säälivät Hotoa ja auliimmin kuin muita "kysyjiä" auttoivat. Sanken huonosta ulkonäöstään huolimatta mielellään kuunneltiin hänen satujaan ja muita teräviä juttujaan. Suuresta kurjuudestaan huolimatta säilytti Hoto tavattoman leikillisen ja "osualijan" luonteensa. Vielä aivan viimeisinä "kuolinuosinah" jaksoi Hoto laskea leikkiä ja nauraa itse ja naurattaa toisia. Hän kuoli v. 1904, Latvajärvessä.

1 vastaa suunnilleen nykyistä starssinan, s.o. kunnan vanhimman virkaa.

Spiireni Moissei, oli "koltuna"¹; runoloista, tietohuksista luajittu koko Moissei". Hän on kuollut jo noin 35 vuotta takaperin. Latvajärnessä oli syntynyt ja kasvanut. Nuorempaan kotonaan kun huuhtaa (kaskea) "ruattih" runsaasti, Moissei eli "väki hyvänä". Vanhemmalla puolen ikäänsä hänkin köyhtyi, mutta mitä tietohuolla mitä milläki tienaili ja "pöksän paikalla eli" ikänsä loppuun. Moissein pojat Miihkali ja Kusma, molemmat tietäjiä ja runomiehiä, elävät vielä Latvajärnessä, molemmat köyhänä; - Miihkali käypi "kysymässä".

Okahvie, N'ihvon leski on kuollut noin 10 v. takaperin 80 v. vanhana. Hän oli naitu Latvajärveen Marttisen paikalta Kivijärvestä, Malahvie Marttisen kanssa veljesten lapset ja yhdessä kasvaneet. Hää- ja itkuvirsiä osasi Okahvie hyvin, ja melkein kaikissa lähi-seudun häissä käytettiin häntä itkettäjä ja laulajana. "Talolla ei ikä vaikk'ei kaikitt'ei suattat pohasvus olla." Vanhuudessaan oli Okahvie kadottanut näkönsä, eikä muutenkaan elämänsä ilta ollut onnellinen. Kaksi poikaa oli, mutta kuuluu olleen äiti-vanhuksen hoito epämiellyttävä, koska viime aikoina äitiänsä hoitivat vuorotain viikon kerralla kumpikin.

Arhippainen Miihkali² ja vaimonsa Palaga. Miihkali on syntynyt ja kasvanut koko ikänsä Latvajärnessä. Alkupuolen ikäänsä asui Miihkali veljiensä Riijon ja Matin kanssa yhtenä talona, mutta sittemmin molemmat veljensä sekä heidän vaimonsa kuolivat parhaassa iässä, jättäen kumpanenkin jälkeensä lukuisan lapsijoukon. Nyt alkoi Miihkalille vaimoineen vielä entistä raskaampi aika. Itseläään oli useita lapsia; ei veljiensä lapsiakaan olisi raskinnut mieron tielle työntää. Miihkali päätti koko perheen koossa pitää ja elättää. "Vuosikausih ei nähty selkietä leipiä; syötih konsa ruokua oli, toisin aijoin suatih syömättäki olla." Eläminen ja

1 Koltuna - taikuri.

2 Arhippaisen Miihkalin elämäkerrasta on luullakseni S.K.Seuralle jo ennen kirjoitettu. Kuitenkin panin paperille muutamia muistiinpanoja hänen elämästään kun niitä satuin saamaan vanhoilta Miihkalin ikäisiltä henkilöiltä.

toimeentulo oli mitä vaikeinta, mutta Miihkalin hyvä sydän ei sallinut lapsia mieron tielle lähettää. Kerrotaan Miihkali-vainajan joskus vuodattaneen kyyneliä kun omansa ja veljiensä orpolapset saivat nähdä nälkää eikä hän voinut asiata auttaa. Elämänsä oli yhtäjaksoista köyhyyttä, usein aivan välttämättömän puutetta. Myöhemmällä iällä Miihkali kadotti näkönsä, joten tilansa vielä huononi. Viimeiset vuotensa eli Miihkali poikansa Pekon luona. Aivan viime vuosinaan sai hän Suom. Kirj. Seuralta 100 markan suuruisen vuotuisen eläkeavun, joka paljon "kohenti" vainajan viimeisiä elinvuosia.

Miihkali oli isältään perinyt paljon runotietoja. Siihen aikaan melkein kaikki järkevämmät ihmiset osasivat runoja ja sananlaskuja. Tavallisissakin keskusteluissa vilisi runosäkeitä ja sananlaskuja. Kuten sanottu, osasi Miihkali paljon vanhoja runoja; sitä paitsi kuului hän itsekin joskus sepitelleen uusiakin runosäkeitä, käyttämällä niihin enimmäkseen vanhojen runojen sanoja. Niinpä kun Suom. Kirj. Seuran myöntämästä eläkeavusta sai Miihkali tiedon, oli hän liikutettuna m.m. lausunut:

Varjelkoon vakainen Luoja,
Kaitkoon kaunoinen Jumala
Tuota suurta Suomennientä,
Jott'ei heitä lyijy löisi
Tina palli ei paiskoaisi.
Hyvät on herrat Helsingissä
Viipurissa viisaat miehet
Muistit kurjaa Karjalassa
Latvajärven laulajata.

Puavilaini Kauro (Karjalassa: N'auvun Kauro. Nimi johtuu Kauron asunnosta N'auvun vaarasta). Kauron isä oli muuttanut Lapukasta, Kauron ollessa vielä pieni poikanen, ja perustanut uutisasunnon N'aukujärven rannalla olevalle N'auvun vaaralle. Samaan aikaan muutti heille naapuriksi Kauron setä Sakku. Kauron isä sai muuttamassa vuodessa talonsa hyvään kuntoon. Kaskea viljeltiin isossa määrin. Viljaa kuuluu joskus olleen niin runsaasti ett'ei aittoihin mahtunut. Koko ikänsä Kauro asui N'auvun vaaralla. Myöhemmällä iällä ei Kaurolla juuri mitään varallisuutta ollut, mutta "leivässä eli ikäseh loppuh". Kaurolla oli kaksi poikaa, joista toinen, Timo, kuoli miehuutensa parhaassa iässä; toinen, Homa,

vielä elää. Kauro oli "myrrysmiehiä". Häissä kuului olleen pelätty vieras, ensimmäisinä pöydän päässä. Olisi voinut "rikkoa" parikunnan, ja siksi "ukkuo palvottih, Iiika ryyppy pissettih". Kauro eli vanhaksi. Kuoli N'auvun vaarassa noin v. 1880.

Kossivaaran Petrin vaimo (Karj: Kossi-Petrin akka) on kuollut noin 40 vuotta takaperin. Naitu oli Vuonnisen kylästä. Miehensä Kossi-Petri oli sanken vaihteleva, osaksi epärehellinen luonne, jonka vuoksi vaimon elämä ei ollut onnellinen. Kossi-Petrin kerrotaan aikoinaan harjoittaneen sekä kauppaa että tullipetosta, osaksi ehkä varkauttakin. Usein pakoitti vaimonsakin lähtemään matkoille milloin Suomeen milloin Venäjällepäin. Kerrotaan erään kerran Petrin ottaneen vaimonsa hevosen selkään ja lähteneen Ouluun. Mukanaan vei kaikki karjan mitä talossa oli ja rajan takana rahaksi muutti. Vaimo oli silloin - neliöinen "rosenttša".¹ Monet kerrat Petri kyllästyi kotitalon hoitoon, otti melkein kaiken irtaimiston mukaansa ja lähti seikkailemaan maailmalle, usein ottaen vaimonsa mukaan. - Ei mainita Petrin vaimoa erikoisen taitavaksi runoniekaksi.

Riikofi Iivana (Arhippaisen Miihkalin veljen poika, Miihkalin enimmäksi osaksi kasvattama). Iivanan vanhemmat kuolivat kun Iivana oli vielä aivan nuori. Setänsä, Arhippaani Miihkali ei nuorta Iivanaa laskenut mieron tielle, vaan koetti elättää ja kasvattaa toisten lapsien kanssa kotona. Kovin puutteenalaista oli Iivanan elämän alkupuoli. Kerrotaan että Miihkalilla ei aina ollut edes pettureipää mitä lapsijoukolla antaa. Eteenpäin koetettiin elää. Sittemmin Iivana erosi ja perusti uutisasunnon Latvajärveen. Nykyään kun hänen lapsiaan on täysi-ikäiseksi varttunut, tulee Iivana ja perheensä taloudellisesti hyvin toimeen. Hän on nyt noin 60 v. vanha. Ei erikoinen runomies.

1 neljä yötä kulunut lapsen synnytyksestä.

Munankilaksi
=====

Ahtoni Matfo (ehkä sama Ahtonen Matleena joka S.K.Seur. keräyksissä) elää vielä naimattomana Munankilahdessa. Hän on syntynyt Rimmillä (lähellä Akonlahtea oleva pieni karjalainen kylä Suomen puolella). Veljensä elää vielä Rimmillä. Matfon elämä on ollut alusta alkaen köyhyyttä. "Työtä ruato rahvalla kuñi voi; nyt käypi kysymässä". Ei ole tunnettu runoniekaksi.

Jyrkini Nihvo on kuollut jo noin 30 v. takaperin. Oli "ikä mies" kuollessaan. Nuorempana ollessaan kävi Nihvo "Ruotsissa" ja oli hyvä "suamamies". Varakkaana eli ja kuoli. Hänen kotinsa on vieläkin hyvässä kunnossa. Jälkeläisiään elää useita Munankilahdessa.

Sappovaara (lähellä Akonlahtea)
=====

Petri Norkkoŋe (Karjalassa tunnettu "haukunta"nimellä: "Rokka-Petri") oli syntynyt noin v. 1778; kuollut 40 v. takaperin. Hän on ollut ehdottomasti etevimpiä sanamestareita koko "kuulusalla". "Kaikkeh tiesi." "Kaikkia paranti", ja oli patvaska verraton. Hänen poikansa on laulaja Hilippä, joka vielä elää Sappovaarassa. Toinen poikansa "suuri Vasselei" on kuollut 80 v. vanhana. Kolmas poikansa "nuori Vasselei" vielä elää.

Petri oli syntynyt ja kasvanut Akonlahdessa Niemellä josta sittemmin muutettiin noin viiden virstan päässä olevalle Sappovaaralle, johon uutisasunto perustettiin.

Lyttä
=====

Mikihvuara Omenaisie (Karjalassa: Lytän Mikki) oli syntynyt, kasvanut Lytässä. Syntynyt noin v. 1808, ja kuollut v. 1878. Mikki oli hyvin kuuluisa patvaska ja erityisesti tietäjä. Tietäjä-mainensa kauas kuului; ja tuo maine vielä hyvin suuressa määrässä lisääntyi

kun hän - paikkakuntalaisten vakuutuksen mukaan - paranti kivijärveläisen Outokkaisen Ol'okan vaikeasta, lääkärien parantumattomaksi julistamasta taudista.

Joskus nuorempana kulki Mikki "elolla" sekä Suomen että Venäjän puolella, ja matkoillaan harjoitti tietohutta.

Ossippa Omenaisie oli Lytän Mikin veli. Noin 20-25 vuotta takaperin kuoli Suomessa eräällä markkina matkalla. Kuolleena kotiin tuotiin. Vaimonsa ja poikansa kuolivat jo ennemmin, joten Ossipalla ei jäänyt omaisia. Vähän osasi runoja.

Lytän Petri, on kuollut v. 1898. Ei ollut tietäjä, ei runoniekka.

Miinoa

=====

Yrjö Hikkojeff elää vielä Miinuassa "alottelou seittsemettäkymmentä vuotta". "Klaunoi" patvaska ja tietäjä. Patvaskana paikkakunnalla melkein kaikissa häissä. "Keyhän luatusena eläy", vaikk'ei juuri kerjätä ole tarvinnut. Vaimonsa ja tyttärensä sekä tyttärensä miehen ("kotavävyinä" Yrjön talossa) kanssa Yrjö asuu.

Hukkaŋe Passa (Karj. Kormilan Passa) elää vielä (luultavasti) Hukan vuorassa Miinuassa. Miehensä Jehrimä on jo "ammuin" kuollut. Passalla on useita poikia joiden luona nyt asuu. Passa on nuoruudessaan ollut kai ehkä arvossa pidetty, koska kertoja mainitsee Passaa tavallisesti nimitetyn Kormiilounaksi s.o. "isännimie myöt'e", joka kunnianosoitus Karjalassa kuuluu "paremmalla rahvalla".

Hänniŋi Marppa, on naitu Akonlahdesta Miinuaan. Marppa oli runoniekkojen Jeyssein Simanan ja T'imon sisar, sekä tietäjä Hikko-Jyrin äiti. Kuollut jo noin 20 vuotta takaperin. Marppa oli melkoisen tunnettu tietäjä.

Kliimon naiŋi on sama kuin Hänniŋi Marppa.

Kl'imoŋi Jyrki on sama kuin Yrjö Hikkojeff.

Kormilan tyttö , sama kun Hukkaŋe Passa.

Savinaisen Outokan naiŋe on kuollut noin 2 vuotta takaperin noin 70 v. vanhana. "Kiukkasurmalli kuoli"; lehmiä lypsäissä kaatui, josta hengettömänä pirttiin kannettiin. Mieheŋsä kuoli jo noin 13 vuotta aikasemmin. Poikansa hoiti isän kuoltua talonpaikkaa, ja hyvissä varoissa on koti ollutkin. Ei Outokan naiŋi eikä Outokka olleet tietäjiä eikä juuri runoniekkojakaan, mutta Outokan isä kuuluu aikoinaan olleen kuuluisa tietäjä.

Mikko Potapoff, on kuollut jo noin 45 vuotta sitten.

Ristiniemi

=====

Ristiniemen Miihkali on luultavasti sama kun S.K.Seuran keräyksissä mainittu Samatainen Miihkali. Elää vielä Ristiniemessä kotonaan. Hänen kotinsa Ristiniemessä on ollut ennen melkein kuuluisa varallisuudesta, mutta viime aikoina kuuluu köyhtyneen, ja on melkein "mänössä pohjapuillah". Miihkali ei ole laulaja eikä tietäjä. Miihkali on erikoisesti seudulla tunnettu siitä että hänellä on - kaksi vaimoa, molemmat olleet kotona. Ensimmäinen vaimo (vihitty) on myöhemmin muuttanut asumaan poikansa perheen luo. Miihkalin toinen vaimo, Suomesta tullut Tiina niminen, on ollut Miihkalin leivissä jo 30 vuoden seuduille. Miihkali ja ensimmäinen vaimonsa ovat "ylen vanhat", eikä ole nuori enää Tiinakaan.

Tetriniemi

=====

Mikko ja Vaseli Naumaset (karj. Ull'askaiset). Elävät vielä. Kotitaloa asuvat. Toiset veljet kaupalla Pietarin seuduilla. Eivät ole runomiehiksi tunnetut.

Lyttäni Huotari on kuollut Tetriniemessä jo noin 30 vuotta takaperin. Ainakin viimeiset vuotensa eli Huotari perin köyhää jopa kurjaakin elämää. Kerjuulla kävi Akonlahdessa ja toisissa lähikylissä. Oli kurjissa oloissa senkin tähden, "kaiken hyvän piällä", kun vaimonsa useat vuodet eli sairaana, halvattuna, jonka vuoksi ukon täytyi "kysyntä palasie" akalle syöttää omin käsin, kun akka ei voinut itseänsä liikuttaa. Ei mainita Huotaria runomieheksi, "oli ukko kun ukko".

Vuokkiniemi

=====

Miitrein leski (Ryötti-Miitrein akka) Outi oli Vuokkiniemeen naitu Kivijärvestä noin 90 vuotta takaperin. Heillä oli oma koti Ryöttillä, ja "väki hyvät eläjät" olivat. Sittemmin tuli miehensä heikkomieliseksi ja jonkun ajan kuluttua kuoli. Köyhyys seurasi. Enimmäkseen kerjuulla Outi elätti itseään ja viittä lastaan, kolmea poikaa ja kahta tytärtä. Ei ollut leskellä pojista apua: kaksi niistä kuoli jo aikaisemmin; kolmas Jyrki elää vielä, Outi kuollut jo monta vuotta sitten.

Trohkiman leski Anni oli nuorena naitu Latvajärvestä Tšena-Kauron pojalle isoon ja varakkaaseen taloon. Hän oli tunnetun tietäjän ja runoniekkan Karhu-Timon tytär.

Noin kymmenen vuoden kuluttua kuoli miehensä. Isäntä Tšena-Kauro ei raskinut leskeä mierolle työntää vaan otti leskelle kotiin uuden miehen, ennen sotamiehenä palvelleen. Jonkun vuoden kuluttua kun sota tuli, (luultavasti Venäjän ja Turkin sota v. 1878) vaadittiin mies uudelleen sotapalvelukseen ("sotarintah"). Kuitenkin tapahtui sellainen onni, että rauha pian solmittiin, ja Annin mies sai Kemistä palata kotiinsa tarvitsematta mennä sotarintaan. Myöhemmin syntyi heille tytär, ja vähän sen jälkeen mies kuoli, se lienee tapahtunut noin v. 1888.

Sittemmin kuoli vanha isäntä Kauro, ja "kydyt"¹ eroittivat lesken talosta. Leskelle kyllä annettiin talosta "vähän peltorävästä",

1 miehen (ensimmäisen miehen) veljet.

mutta köyhyys saavutti. Nyt elää vielä leski mökissään. Olisi vähän peltoa ja nurmea, mutta ei jaksakaan tehdä työtä eikä lehmää pitää. Kerjuullakin täytyy käydä. Joskus asuu tyttärensä luona, joka on naimisissa Vuokkiniemessä. - Ei ole erikoinen runoniekka.

Miihka'li Mäkeläi'ni (Karjalassa: Toska'ni Miihka'li) on kuollut kotonaan Vuokkiniemessä noin 5 vuotta sitten. Oli tietäjä ja melkoinen runoniekka. Viimeisiin vuosiinsa asti kulki talvisin kaupalla Suomessa. Luonteeltaan oli Miihkali rehellinen ja kunnon mies. Köyhäsenä Miihkali koko ikänsä eli, vaikka suurta puutetta ei ollut. Heillä oli yksi poika ja yksi tytär (naimisissa naapurissa). Miihkali osasi jonkunverran runoja, etupäässä loitsuja.

T'eppi'ni Petri (Teppini - haukuntanimi). Kuollut jo noin v. 1872. Hän oli hyvin uuttera metsämies. Tietäjä oli melkoisen tunnettu; osasi runojakin. "Kun vain ken jerestimies¹ hänen pyssyh'ienöy pilannut, ja Petri suanut vastah luatimah, niin kyllä rikkoja tiesi ketä mä'ni jerestyimäh." Teppini Petri oli tunnettu sukkelista, useimmiten isoilla valheilla höystetyistä metsästys-y.m. jutuistaan. Vielä nytkin, kun jonkun epäillään puhuvan perättöntä sanotaan: "tepistäy". Enemmän osan ikäänsä eli Petri kotonaan köyhänä. Loppujällään hänkin oli pakoitettu kerjuusauvaan turvaamaan.

N'ekka-Jyrin leski Moarie. Kuollut jo noin 35 vuotta takaperin. Hän oli naitu Hietajärveltä. Kuollessaan oli hyvin vanha.

Olli Mäkeläi'ni (Karjalassa: Veto'ni Onuhrie) on kuollut kotonaan Vuokkiniemessä noin 40 vuotta takaperin. Onuhrie melkein koko ikänsä kulki talvisin Suomessa kauppamatkoilla. Köyhänä eli melkein ikänsä. Usein Suomeen lähteissä (siksi aikaa kun Suomessa viipyi), muutti vaimonsa Iutalan livanaan jossa ruokansa edestä työtä teki. Viimeiset aikansa eli Onuhrie vaimoneen tyydyttävissä oloissa, sillä poikansa Veto'sen Mat'ii, hoiti heitä hyvin, vaikka Mat'ii

1 Taikuri.

*Miina Huovisen asunto.
Suomussalmi, Hietajärvi.
– Valok. S. Paulaharju
1915. Museovirasto.*

*Heinämiehiä Vianan
Karjalasta. – Valok.
A. R. Niemi 1901 t. 1904.
Museovirasto.*

*Poahkemie Omenainen arpoo.
Akonlahti. – Valok. I. K. Inha
1894. Museovirasto.*

*Matro
Perttunen.
Vuokkiniemi,
Lapukka. –
Valok.
S. Paulaharju
1915. Museo-
virasto.*

Pissonsuun Jeremien talo. Vuonninen. – Valok. S. Paulaharju 1915. Museovirasto.

*Anni Lehtonen ja Matro Lehtonen. Vuonninen.
– Valok. S. Paulaharju 1911. Museovirasto.*

*Mikko Melentjev (Omenainen). Akonlahti.
Valok. S. Paulaharju 1910. Museovirasto.*

*Praasniekkaan menijöitä Kivijärven –
Niskajärven taipaleella. Toinen
oikealta opettaja Petri Lesonen. –
Valok. Iivo Marttinen 1908. Suomalaisen
Kirjallisuuden Seura.*

*Iivo Marttinen. Kivijärvi. 1908.
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.*

itsekkään ei ollut varakas. Onuhrien vaimo eli paljoa jälkeen Onuhrieta. Vaimon kerrotaan kuollessaan olleen 100 vuotta täyttänyt. Onuhrie ei ollut runo- eikä tietoniekka.

Simanaíni Kipri, Tšenassa. Isänsä Simana oli kotoisin Akonlahdesta Nakrisahosta. Veljekset Kipri ja Onuhrie, kun veljesjoukossa Nakrisahossa oli ahdas asua, muuttivat noin v. 1855 uutisasukkaaksi Rimpirannalle joka paikka on Tšena-järven rannalla noin kaksi virstaa Tšenan kylästä Kivijärven kyläänpäin.

Molemmat veljekset olivat hyvin väkeviä ja työ-intoisia miehiä, oikeita vanhankansan juurevia ukkoja. Molemmat olivat suurimaineisia tietäjiä; Kipri epäilemättä pidetty parhaana tietäjänä koko Karjalassa. "Hän kun ei liene (tautia) parantan niin ei tarvin muijen yritti."

Niin kuin mainitsin perustivat he uutisasunnon Rimpirannalle. Pienessä pirttisessä perheineen asuivat, viljelivät pieniä peltotilkkuja ja kaskea, sekä metsästelivät. Tietäjä-ammatti lienee Kiprillä myöskin jotakin elinkeinon apua tuottanut, sillä häntä käytettiin laajalti patvaskoina ja tietäjänä. Myöhemmin Kipri erosi veljestään ja muutti Tšenaan yhdymiehiksi Koteroiseen varakkaantaiseen hyvässä viljelyksessä olevaan taloon. Pian senjälkeen ukko Koteroinen kuoli ja Kiprille jäi koko talo. Kuolemaansa asti eli Kipri "hyvässä leivässä". Pojastaan tuli kunnan mies. Kuolemaansa asti harjoitti Kipri tietohutta. Kuoli 1898.

Maksimaini Hilippä (Karjalassa tavall. sanottiin: "Tšena-Vilkku") on kuollut kaksi vuotta takaperin. Tšenassa syntynyt ja kasvanut. Ikänsä elänyt hyvin köyhänä pienessä hökkelissä Tšenassa. Mikään tietäjä tai runoniekka ei Hilippä ollut, mutta osasi koko joukon "vanhan kansan poslovittšoja" ja kertoili mielellään kaikenlaisia kaskuja.

Myöhemmällä iällään Hilippä teki muurarin työtä jonkun verran. Lapsia hänellä oli paljon, joiden jo "nuoresta pitiän" täytyi hankkia elatustaan vieraan töissä ja kerjuullakin.

Vuonninen

=====

Jyrki Jeremie (Karjalassa sanotaan myöskin kotipaikkansa mukaan Kuotkuon Jeremieksi). Elää vielä kotonaan kalarikkaan Pisson joen rannalla olevassa kodissaan, Kuotkuossa, noin 7 virstaa Vuonnisesta. Hän on nyt noin 50 vuoden ikäinen. Heidän perheensä olivat eläneet aikaisemmin Vuonnisen kylässä, mutta muuttaneet Kuotkuoh vähää ennen Jeremien syntymistä. Sittemmin, kun Jeremie oli aikamieheksi varttunut - luultavasti oli jo perhettäkin - erosi hän veljistään ja perusti itselleen uutistalon kalasan Pisson joen rannalle, jossa siitä alkain on asunut. Jeremie tekee sepän työtä, harjoittaa maanviljelystä ja kalastusta. Pisson joesta saa Jeremie runsaasti lohiakin joskus. Hän on melkoinen sanaseppä ja tietäjä. Jeremien isä kuuluu olleen hyvin kelpo mies, siivo ja rehellinen sekä lisäksi "kirjamies", joka ominaisuus Karjalassa siihen aikaan oli perin harvinaisen. Kerrotaan että Jyrki oli siihen aikaan ainoa kirjaitaitoinen koko kuulusalla. (Venäjänkö vai Suomen kirjaa osasi, ei kertoja tietänyt. Ehkäpä molempia kuten Karjalassa on yleensä tapana.)

Homañi Ohvo kuuluu kuolleen "jo ammuin". Kuuluu olleen parhaita - ehkä parhain - runolaulaja Karjalassa. Tietäjänäkin oli melkoisen tunnettu.

Vuonnisessa oli syntynyt ja kasvanut. Sanottiin olleen aivan tavattoman voimakas ja komea mies. Voimakkuudestaan oli kuuluisa. Oli aikanaan poikansa edestä Vuokkiniemen kunnan vanhimpana. Kerrotaan että Ohvon toinen poika, oltuaan Suomessa "kateissa", tietämättömissä, hyvin monta vuotta, oli kerran tullut kotiin tuntemattomana sanoen olevansa runonkerääjä Suomesta. Isä Ohvo ei sattunut kotona, vaan oli kalastamassa erään metsäjärven rannalla. Sinne lähti runoherrakin, ja laulatti ukkoa nuotiolla kaksi päivää ja yötä. Maksoi ukolle "olovahkosesti", sanoi hyvästit ja meni. Kotona sisarensa tyttärelle antoi kultaset korvarenkaat. Kun jälkeempäin saatiin Ohvon kotona tietää että vieras olikin heidän kadonnut poikansa, kuuluu tapaus kaikkiin, erityisesti Ohvoon, syvälti koskeneen.

Paanajärvi

=====

Tafine Lokina. Elää vielä Paanajärvessä; on vähän yli 70 v. vanha.
Kuuluu osanneen runoja vähän.

Suopassalmi

=====

Leskiñe Stepana. Kuollut noin 15-20 vuotta sitten.

Kenttijärvi

=====

Kusmañi Hovatta, on kuollut jo pitkä aika sitten. Ei ollut taitava
laulaja. Kotona ikänsä eli. Poikansa Panhila, livana ja Juakko
elävät kotikylässä eri taloissa.

Riikosen Simanan poika (Timo?). Elää vielä, eikä ole vanhakaan.
On jonkunverran runoniekka.

livanañi Vassel'ei. On noin 60 v. vanha; elää vielä. Suomessa
käypi talvisin kauppamatkoilla.

Lopuksi

Edellä olevista elämäkertatiedoista näkyy sekin, millaisissa oloissa Vienan runonlaulajat ja tietäjät tuolloin elivät tai olivat eläneet. Kivijärven kylässä - kotikylässään - 22.6.1908 päivämässään kirjjeessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle Petri Lesonen ja Iivo Marttinen toteavat: "Oliessamme nyt matkalla Vienan Karjalassa keräämässä muistiin vanhojen, sekä vielä elävien että jo manalle muuttaneiden runolaulajain elämäkertoja, on huomiomme kiintynyt tuohon hyvin surulliseen huomioon, että kaikkein useimmat runolaulajat ovat vanhuudessaan joutuneet mieron-tielle kärsimään kaikkea sitä kurjuutta, jota mieron-tie ja äärimmäinen puute tuottavat. Nämät seikat olemme mielikarvauksella merkinneet." He jatkavat: "Nykyäänkin eläviä runolaulajia useita uhkaa sama surullinen kohtalo. Varsinkin on semmoiseen tilaan joutumaisillaan runoniekka Miina Huovinen Hietajärvellä. Hän, jo yli seitsemänkymmentä vuotta vanha ja perin viallinen ja kivuloinen, elää Hietajärvellä pienessä mökissään kahden, vanhan vaimonsa kanssa. Ei ole nyt eikä vastakaan mitään vanhuuden turvaa. Nyt juuri vielä kun vähän jaksavat itse mökin töitä toimittaa, ovat "pisyttynyt pöksillä" s.o. tulleet toimeen ilman armo-paloja, mutta vuosi vuodelta käy tilansa yhä huonommaksi. Jos sairaus kohtaa, ovat turvattomia.

Olemme sen tähden ajatelleet kysyä, eikö Suom. Kirj. Seura voisi ruveta avustamaan tuota vanhaa runoniestä pienellä, esim. 50-100 mk. vuotuisella eläke-avulla. Tiedämme kyllä, että seuramme niukat varat tarvittaisiin muuallekin, mutta hyvä olisi, jos liikenisä tuollainen pieni apu vanhukselle." - Ehdotus johti tulokseen: SKS päätti antaa 50 markkaa "vanhalle Suomussalmen pitäjän Hietajärven kylässä asuvalle kivulloiselle runolaulajalle Miina Huoviselle".

Lesosen ja Marttisen elämäkerrallisissa muistiinpanoissa, vaikkeivät ne ole tämän runsaammat, on kiintoisia välähdyksiä vuosisadan vaihteen vienalaiskylien elämästä: elinkeinoista, luonnonoloista, kaupankäynnistä, matkoista Suomeen ja muualle, uskonnollisista liikkeistä (vanhauskoisuudesta), sairauksista ja lääkinnästä, perhe-elämästä, hieman juhlisakin. Näitä tiedonsiruja leimaa koruton asiallisuus, joka edukseen poikkeaa joidenkin Vienan-kävijäin pintapuolisesta tunnelmoinnista.

Sanojen selityksiä

Pitkiin a- ja ä-vokaaleihin palautuvissa diftongeissa on Lesosella ja Marttisella kahdenlaista edustusta: oa ~ ua, eä ~ iiä (soantoa ~ suamames; reähkä ~ riähkä); luetteloon on yleistetty oa, eä.

<i>ammuin</i> kauan sitten	<i>keyhä</i> köyhä
<i>aseita</i> (yks. nom. <i>asie</i>) asioita	<i>keyhämäini</i> köyhänlainen
<i>ativoissa</i> sukuloimassa	<i>kirjamies</i> luku- (ja kirjoitus)-
<i>elolla</i> = peänelolla	taitoinen
<i>eläkki</i> toimeentulo; elintarpeet	<i>kituliekas</i> kivulloinen
<i>elättelihe</i> elätti itseään	<i>kiukkasurma</i> äkkikuolema
<i>erähittsi</i> kerran	<i>klaunoi</i> hyvä, paras, ensiluok-
<i>helppoini</i> pieni, hintelä	kainen
<i>hotehien</i> (yks. nom. <i>hoveh</i>)	<i>kokko</i> kotka
<i>muokkoanta</i> lampaantaljojen	<i>koltuna</i> noita, tietäjä
muokkaus	<i>koŋa</i> kurjuus, kärsimys, tuska
<i>huuhan roanta</i> kaskenviljelys,	<i>kroma</i> (leipä)kannikka
-raivaus	<i>kuŋi</i> siksi kunnes
<i>hyvä</i> onnellinen, tyytyväinen;	<i>kuosali</i> kehräpuu (värttinällä keh-
rikas	rättäessä)
<i>ikona</i> ikoni	<i>kuotella</i> yrittellä
<i>itettäjä</i> hääitkujen taitaja.	<i>kuulusalla</i> kuuluvilla
joka kulkee morsiamen	<i>kysyjä</i> kerjäläinen
kanssa itkemässä	<i>kysyö</i> kerjätä
<i>itkie</i> laulaa itkuvirttä	<i>nostoa lempie</i> lisätä taikakeinoin
<i>jalalta</i> saatu (lapsi) avioton	(tytön) seksuaalista veto-
<i>jerestyijä</i> tehdä taikoja	voimaa
(esim. sairaan parantamiseksi)	<i>liika</i> ylimääräinen
<i>jeä</i> (silmässä) kaihi	<i>läsie</i> sairastaa
<i>kahittsi</i> kaksi kertaa	<i>läylen</i> huono olo, lievä kuume
<i>kaikittsi</i> aina	<i>mielillä</i> hyvillä mielin, suo-
kävi <i>karvalle</i> sai muodon muut-	peana
tumaan (vihasta)	<i>miero</i> ; lähteä <i>mieroh</i> kerjuulle
<i>kasakoiminen</i> renkinä oleminen	<i>moasteri</i> taituri, mestari
<i>kavo!</i> (inf. <i>katuo</i> , <i>kavota</i>)	<i>molie</i> rukoilla
katoa!	<i>muikku</i> ; <i>miehen muikku</i> kelpo mies

<i>muissin-suovatta</i> vainajien	<i>pöksä</i> kotimökki; pieni, huono
muistelulauantai	asunto
<i>mustehus</i> tummuus	<i>reähkä</i> synti
<i>myrrysmies</i> taikuri	<i>riikkoja</i> → seur.
<i>naihi</i> aviovaimo	<i>rikkuo</i> vahingoittaa t. pilata tai-
<i>nenä</i> sairaus jonka uskotaan	oilla (esim. terveys, naima-
tulleen luonnosta (esim.	onni
<i>metšän nenä</i>)	<i>ripakko</i> rääsy, (kapalo)riepu
<i>niekla</i> neula	<i>roassalluttoa</i> riipaista, tem-
<i>ohhan(s)sikka</i> itsevarma, kopea;	paista
kyvykäs	<i>roatoa</i> tehdä työtä; vars. kasken-
<i>olovahkosesti</i> melkoisesti,	viljelyksestä
(liian) runsaasti	<i>rokka</i> (ruis)jauhoilla suurustettu
<i>osoalija</i> leikinlaskija	(kala- t. liha)keitto
<i>paha</i> huonokuntoinen	<i>rosenttša</i> lapsen synnyttänyt,
<i>patvaska</i> puhemies, häämenojen	vielä vuoteessa oleva
ohjaaja	nainen
<i>peitokkali</i> salaa	<i>rout'en</i> sukujaan, lähtöisin jstak
<i>peitteä</i> piilottaa	<i>Ruottši</i> (luterilainen) Suomi
<i>peänelolla</i> elatustaan hankki-	<i>räväs; peltoräväs</i> peltotilku
massa, -an	<i>sanasavotsikka</i> sanaseppä
<i>peästi</i> <i>peäh</i> pääsi pälkähästä	<i>savujen kirjotus</i> kerjuulla kul-
<i>piekloi</i> sotilaskarkuri;	keminen
<i>poapo</i> lapsenpäästäjä	<i>selti</i> silli
<i>pohasvus</i> rikkaus	<i>soamamies</i> yritteliäs, hyvin an-
(talo on menossa) <i>pohjapuillah</i>	saitseva mies
(häviämässä) perustuksiaan	<i>soantoa</i> syntyneitä (on ollut 9
myöten, puille paljaille	lasta, mutta muutama on kuollut)
elää <i>poikko</i> tulla hyvintoimeen	<i>soattoa</i> osata
<i>poikkoi</i> reipas, sukkela,	<i>staroviera</i> vanhauskoinen
nokkela	<i>starssina</i> kunnanvanhin
<i>poslovittša</i> sananlasku	<i>startšat</i> eräs uskonlahko, jonka
<i>poverkka</i> sananparsii, vertaus,	kannattajat asuivat rukouskammi-
sutkaus	oissaan ja noudattivat ankaraa
<i>prissatka</i> ripaska	askeesia
<i>pritsottala</i> suku, perhekunta	<i>taihuo</i> hourailia; puhua sekavasti,
<i>puitto</i> ikään kuin, muka	hatarasti, epämääräisesti (kun

ei tiedä asiaa)
tenhosa joka osaa loitsia
tenhota loitsia, taikoa
tietohuiset taidat, loitsut
tietohus noituus, taikuus
tikuttoa (sukkaa) neuloa
torattšu riitapukari, tap-
pelija
tšohmota konsteilla, vehkeillä
törttö pöllä (savuke)
valautuo valella itseään
(vedellä)
varat (vars. patvaskan) taika-
kalut; taidat
vejäte! (inf. *vetäijä*) vetäydy,

väisty!
ventšätä vihkiä avioliittoon
venttšä avioliittoon vihkeminen
venttšäytyö tulla vihityksi
veren salpoanta veren seisattami-
nen
vihat tulehdus, joka uskotaan jon-
kin vihoitetun (luonnon)voiman
(veden, raudan, pakkasen tms.)
aiheuttamaksi
vil'la vilja
villahattu hupsu, hassu
väki hyvä varsin hyvä
äijä, äijältä paljon; kovin,
sangen

S i s ä l l y s

Julkaisijan alkusanat	3
Aatu Kurosen käsikirjoitus	5
Petri Lesosen käsikirjoitus	13
Iivo Marttisen käsikirjoitus	43
Lopuksi	68
Sanojen selityksiä	69

Castrenianumin toimitteita

1. Erkki Itkonen, Terho Itkonen, Mikko Korhonen, Pekka Sammallahti: Lapin murteiden fonologiaa. 1971.
2. Pekka Sammallahti: Material from Forest Nenets. Grammatical Sketch, Two Short Texts, Vocabulary 1974.
3. Pertti Virtaranta: Vienalaisia lastenlauluja. 1973.
4. Mikko Korhonen, Jouni Mosnikoff, Pekka Sammallahti: Koltansaamen opas. 1973.
5. Seppo Suhonen: Liivin kielen näytteitä. 1975.
6. Viljo Nissilälle 21. 8. 1973.
7. Lauri Posti ja Terho Itkonen (toim.): FU-transkription yksinkertaistaminen. 1973.
8. Eero Kiviniemi, Ritva Liisa Pitkänen, Kurt Zilliacus: Nimistöntutkimuksen terminologia, Terminologin inom namnforskningen. 1974.
9. Seppo Suhonen: Lähisukukielten muoto-oppia ja lainasuhteita. 1974.
10. Eila Hämäläinen ja Kaisu Juusela (toim.): Castrenianum. 1975.
11. Eila Hämäläinen und Kaisu Juusela (red.): Castrenianum. 1975.
12. Vienan runonlaulajia ja tietäjiä. Aatu Kurosen (1907), Petri Lesosen (1908) ja Iivo Marttisen (1908) muistiinpanot julkaissut ja selityksin varustanut Helmi Virtaranta.

Jakelu: Suomalais-ugrilainen Seura
Snellmaninkatu 9—11, 00170 Helsinki 17